

הַדָּשׁ שְׁוֹט הַחֹדֶשׁ
ADAR

ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Mark Podwal: *Purim*.

PURIM 5773 SAMEACH

TRYZNA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

Terezínská iniciativa zve všechny na vzpomínkovou tryznu, která se uskuteční v pátek 8. března 2013 v 10 hodin v Pinkasově synagoze. Toto datum je tragicky zapsáno do paměti českých Židů jako den, kdy byl v roce 1944 vyvražděn rodinný tábor v Osvětimi-Březince. Federace židovských obcí v ČR i Židovská obec v Praze se obrací na všechny, kterým utrpení předků není lhostejné, s prosbou o účast. *ef*

SETKÁNÍ V SENÁTU

Federace židovských obcí v České republice a Nadační fond obětem holocaustu pořádaly dne 25. ledna 2013 ve spolupráci s kanceláří Senátu Parlamentu ČR již tradiční setkání u příležitosti Dne památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti. Záštitu nad slavnostním setkáním převzali Milan Štěch, předseda Senátu Parlamentu ČR, a Miroslava Němcová, předsedkyně Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.

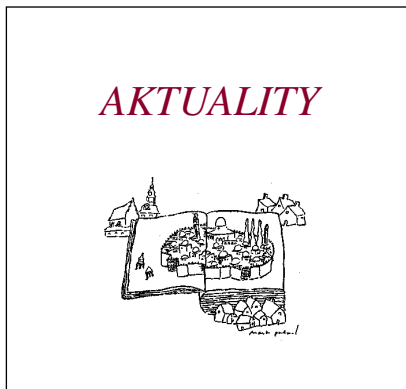
Jako každoročně se letošního slavnostního setkání zúčastnili zástupci organizací, sdružujících bývalé vězně koncentračních táborů a další oběti nacismu, senátoři a senátorky, velvyslanci a velvyslankyně a zástupci diplomatického sboru, vrchní zemský rabín a další významné osobnosti kulturního, politického a náboženského života. K přítomným promluvili Alena Gajdůšková, 1. místopředsedkyně Senátu ČR, za přeživší prof. Tomáš Kosta a za pořádající FŽO její předseda Petr Papoušek. *fžo*

USTAVUJÍCÍ ZASEDÁNÍ RADY FŽO V ČR

Na konci minulého roku, 18. 12. 2012, se sešli zástupci židovských obcí a přidružených organizací, zvolení či jmenovaní do Rady FŽO na období 2012–2016 na první, ustavující schůzi. Jednání se účastnilo 46 z celkového počtu čtyřiceti sedmi členů rady. Na programu byly čtyři body: 1/ Schválení složení komisi pro volbu předsedy a místopředsedů FŽO, projednání návrhu prezidia (čtyřčlenné komise: mandátová a volební; návrhová komise má zatím jednoho člena navrženého prezidiem, budou doplněni z řad členů rady); 2/ Volba předsedy FŽO; 3/ Volba místopředsedů FŽO; 4/ Stanovení termínu příštího zasedání Rady FŽO.

1/ Schválení komisi: Všemi hlasy přítomných byly schváleny komise mandátová a volební ve složení, navrženém prezidiem FŽO. Návrhová komise byla doplněna z pléna a rovněž schválena. Poté proběhlo formální ustavení Revizní komise FŽO, která si za předsedu zvolila pana Jiřího Süsse.

2/ Volba předsedy FŽO: Navrženi byli tři kandidáti: Michal Hron, František Bá-

Petr Papoušek při projevu v Senátu. Foto archiv.

nyai a Petr Papoušek. Tajná volba předsedy poté proběhla za přítomnosti 46 členů rady. K zvolení kandidáta za předsedu bylo nutné získat nejméně 24 hlasů. Volební komise sečetla za přítomnosti notáře volební lístky. V prvním kole bylo odevzdáno 46 platných hlasů, z toho pro F. Bányai 14 hlasů, pro P. Papouška 22 hlasů, pro M. Hrona 10 hlasů.

Komise konstatovala, že v prvním kole nezískal žádný kandidát nadpoloviční většinu hlasů přítomných, a tudíž žádný kandidát nebyl zvolen.

Do druhého kola postoupili F. Bányai a P. Papoušek. V sále bylo přítomno 46 členů, odevzdáno bylo 45 hlasů z toho 1 neplatný. P. Papoušek získal 30 hlasů, F. Bányai 14 hlasů. Předsedou FŽO na období 2012–2016 byl zvolen pan Petr Papoušek.

3/ Volby místopředsedů: Rada rozhodla, aby Prezidium FŽO na období 2012–2016 bylo desetičlenné. To znamená, že bylo nutné zvolit sedm místopředsedů (plus již zvolený předseda a dva virilní členové, vrchní zemský rabín a tajemník FŽO). Na místopředsedy bylo navrženo celkem 12 kandidátů. Šest z nich dostalo nadpoloviční počet hlasů přítomných a bylo zvoleno, zbývající sedm se vybíral z šesti kandidátů ve druhém kole. Po provedené volbě volební komise konstatovala, že ve druhém kole nebyl zvolen nikdo z kandidátů. Následně se tři kandidáti, kteří získali nejmenší počet hlasů, vzdali své kandidatury. Ani v třetím kole nezískal nikdo z nich nadpoloviční většinu. Poté kandidáti na druhém a třetím místě odstoupili

a v posledním, čtvrtém kole byl zbývající kandidát potvrzen 31 hlasy.

Na závěr předložil nový předseda FŽO Petr Papoušek, kterému předal po jeho zvolení odstoupující předseda Jiří Daniček řízení schůze, následující návrh usnesení, připravený návrhovou komisí. Předsedou Federace židovských obcí byl pro období 2012–2016 zvolen v tajné volbě Petr Papoušek a místopředsedy Jiří Daniček, Eva Fantová, Petr Gyori, Michal Hron, Michal Lichtenstein, Jiří Lowy, Taťjana Pelíšková. Usnesení bylo schváleno všemi hlasy 32 přítomných členů. Notář osvědčil správnost výsledků voleb. O volbě je pořízen notářský zápis, který je uložen na sekretariátu Federace židovských obcí v ČR.

4/ Stanovení termínu příští rady: Příští jednání se bude konat 13. března. *jd*

NOVÝ PŘEDSEDA FŽO

Předseda FŽO v ČR na období 2012–2016 Petr Papoušek se narodil v Olomouci v roce 1977. V devadesátých letech začal navštěvovat Židovskou obec v Olomouci, účastnil se židovských táborů v zahraničí a setkání evropské židovské mládeže. Během studií na ekonomické fakultě strávil jeden školní rok v Jeruzalémě na Hebrejské univerzitě. Po dokončení vysokoškolského vzdělání v oboru makroekonomie získal roční stipendium ve Stockholmu na Evropském institutu pro židovská studia – Paideia. Po ukončení studia ve Švédsku je od roku 2004 zaměstnán na ŽO Olomouc, kde v současné době působí jako předseda. Od roku 2004 zastupuje olomouckou ŽO v Radě FŽO jako člen jejího prezidia a bezprostředně se podílel na jejím řízení. Federací byl delegován do mezinárodních organizací, jako jsou ECJC (Evropská rada židovských komunit), ITF (Mezinárodní výbor pro vzdělávání, připomínku a výzkum holocaustu) a v posledním období zastupoval FŽO ve správní radě ESLI (Evropský institut odkazu šoa). *fžo*

OBSAH

Restituce církevního majetku **3**
 Sidry na tento měsíc **4–5**
 Ten Žid a bělogvardějec
 rozhovor s MUDr. D. Sloninem **6–7, 17**
 Peter Ambros: *Spomínam si* **8–9, 20**
 Židovští tiskaři II **10–11**
 Výstava o Petschkově rezidenci **12–13, 19**
 Jak se restaurují staré tisky **14**
 Producentovi Arturu Braunerovi je **95 15**
 Dva pražští architekti **16–17**
 Eichmannův případ
 očima vyšetřovatele **18–19**
 Izrael: *Volit to, co lze změnit* **21**
 Výběr z tisku, Kalendárium **22–23**
 Kultura, zprávy, inzerce **24–28**

V průběhu minulého roku byl po několikaletém jednání dopracován a nakonec po dramatických hlasováních v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky i schválen zákon 428/2012 Sb., který stanovuje podmínky i lhůty, za kterých v následujících letech dojde k úplné odluce registrovaných církví a náboženských společností od státu. Týká se celkem 17 subjektů – od největší římskokatolické

církve až po nejmenší Náboženskou společnost českých unitářů. Tyto církve a náboženské společnosti byly od roku 1948 částečně financovány státem příspěvkem na platy duchovních na základě skutečnosti, že totalitní stát vyvlastnil, užíval a spravoval majetek, který původně církvím patřil a byl předpokladem jejich normálního fungování a provozu. Tak dosáhl komunistický režim svých cílů: získal úplnou kontrolu nad chodem náboženských institucí, které se snažil z veřejného prostoru vytlačit, a současně se zmocnil dalšího majetku.

Po roce 1989 bylo zřejmé, že další taková praxe je neúnosná a že nelze vrátit církvím a náboženským společnostem nezávislost, samostatnost a současně i plnou zodpovědnost za vlastní chod i činnost bez toho, že by nedošlo k narovnání ve věcech majetkových. Preambule zákona to formuluje takto: „Parlament... veden snahou zmírnit následky některých majetkových a jiných křivd, které byly spáchány komunistickým režimem v období let 1948 až 1989, vypořádat majetkové vztahy mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi jako předpoklad plné náboženské svobody a umožnit tak obnovením majetkové základny církví a náboženských společností svobodné a nezávislé postavení církví a náboženských společností, jejichž existenci a působení pokládá za nezbytný prvek demokratické společnosti, se usnesl na tomto zákoně České republiky.“

ZÁKON 428/2012

Odluka státu a církví se uskuteční na základě zákona č. 428/2012 Sb. o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi ze dne 8. listopadu 2012. Zákon upravuje zmírnění některých majetkových křivd těm subjektům, které jsou ke dni nabytí účinnosti zákona státem registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi. Mezi ně patří i Federace židovských obcí v ČR.

V přímé restituci se týká: 1. pozemků, které ke dni 24. června 1991 tvořily zemědělský půdní fond nebo do tohoto fondu náležely; 2. pozemků, které ke dni 24. června 1991 tvořily lesní půdní fond; 3. obytných budov, hospodářských budov a jiných staveb, patřících k původní zemědělské usedlosti, včetně zastavěných pozemků; 4. obytných a hospodářských budov a staveb sloužících

ODLUKA OD STÁTU neboli církevní restituce

zemědělské a lesní výrobě nebo s ní souvisejícímu vodnímu hospodářství, včetně zastavěných pozemků.

FINANČNÍ VYPOŘÁDÁNÍ

Součástí zákona č. 428/2012 Sb. je rovněž ustanovení o „Finančním vypořádání mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi“. Registrovaná církev a náboženská společnost, která neodmítne uzavřít se státem smlouvu o vypořádání podle § 16 tohoto zákona, obdrží paušální finanční náhradu. V případě FŽO se jedná o 272 064 153 Kč. Finanční náhrada se vyplatí ve třiceti bezprostředně po sobě následujících ročních splátkách, počínaje rokem 2013, a není předmětem daně, poplatku ani jiného obdobného peněžitého plnění. Výše nesplacené částky finanční náhrady se každoročně zvyšuje o míru roční inflace zveřejněnou Českým statistickým úřadem pro kalendářní rok o dva roky předcházející roku výplaty konkrétní roční splátky.

Dalším významným ustanovením je „Příspěvek na podporu činnosti dotčených církví a náboženských společností“. Po dobu 17 let ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona stát těmto církvím a náboženským společnostem vyplácí příspěvek na podporu jejich činnosti. V prvních třech letech přechodného období se výše příspěvku rovná částce poskytnuté církvi nebo náboženské společnosti na základě zákona č. 218/1949 Sb. v roce 2011. V případě FŽO tato částka činí 12 093 000 Kč. Výše příspěvku se od čtvrtého roku přechodného období každoročně snižuje o částku odpovídající 5 % částky vyplacené v prvním roce sedmnáctiletého období.

Paušální finanční náhrada se poskytuje na základě smlouvy, uzavřené mezi

státem a každou z jednotlivých církví či náboženských společností. Význam smlouvy spočívá především v tom, že ustanovení zákona o náhradách za nevýdaný majetek zajišťuje smluvně. Tato smlouva je jednostranně nevypověditelná a garantuje finanční plnění i pro případ, že by bylo v budoucnosti (například v souvislosti s parlamentními volbami) znění zákona změněno. Smlouvou o vyplacení náhrady za nevýdaný majetek se současně příslušná náboženská instituce vzdává dalších nároků vůči státu.

VELEZRADA

Schválení zákona vyvolalo spoustu emocí. Že proti restitucím byli komunisté, nikoho nepřekvapí. Nepřekvapuje vlastně ani postoj sociální demokracie, i když se v minulosti práce parlamentní komise účastnila a s jejími závěry, které se v zákoně objevily, souhlasila. Strana Věci veřejné, která proti zákonu podala dokonce ústavní stížnost (byla zastoupena v přípravné vládní komisi, kde žádné podstatné námítky nevznášela), nemůže – kromě sebe samé – překvapit už vůbec nikoho. Spisovatelka Procházková zase podala trestní oznámení na premiéra Nečase a celou vládu s tím, že v případě církevních restitucí se jedná o velezradu. ČSSD dala po celé republice vylepit billboardy, na kterých se ruka církevního hodnostáře sápe po pytlí peněz. Psalo se – a píše – o dalším ožebračování lidu této země, o době temna a negativní úloze náboženství v českých dějinách, o drtivém dopadu finančního vypořádání na státní rozpočet a mnoho dalšího.

Jako obvykle, jen málo se brala v potaz fakta. Jejich úmyslné zkreslování přesáhlo bez pochyby i tu míru, která je v současné době obvyklá. A už vůbec nebrali odpůrci zákona v potaz, že církve a náboženské společnosti v rámci možností udržují, opravují a zachraňují základní fond památek této země. Stranou jejich zájmu zůstala i skutečnost, kolik škol, hospiců, domovů pro seniory a dalších vzdělávacích a charitativních zařízení církve provozují.

Parlament, respektive jeho 102 poslanců, zákon nakonec přesto schválil. Ne jako politickou kalkulaci, ale jako akt přirozené spravedlnosti a nápravy. Za to všem, kteří pro něj zvedli ruku, patří uznání. Věřme, že se jim ho v budoucnosti dostane.

JIRÍ DANÍČEK

JITRO (2M 18,1–20,23)

„Nyní jsem poznal, že je Hospodin větší než všechna božstva, vždyť je ztrestal tím, co na ně zosnovali!“ (2M 18,11)

Není zvláštní, že právě ten biblický oddíl, který zaznamenává zjevení Hospodina Izraelitům – tedy uzavření nábožensko-právní smlouvy mezi Všemohoucím a vyvoleným národem –, je pojmenován po midjánském knězi a jeho jménem také začíná („I midjánský kněz Jitro, Mošeho tchán, uslyšel, co všechno Bůh učinil pro Mošeho a pro jeho lid Jisrael...“ 2M 18,1)?

A dále: proč si Hospodin pro své zjevení vybral zrovna horu Sinaj, která leží v poušti mimo hranice země izraelské, v galutu (exilu)? Nebylo by mnohem vhodnější, aby se Bůh představil na Chrámové hoře, hoře Morija, na níž došlo ke spoutání Izáka, ve svatém městě Jeruzalémě?

Mechilta rabiho Jišmaela, *Midraš ba-Chodeš*, odpovídá pozoruhodným způsobem na druhou otázku: „Pokud by Tóra byla darována v zemi izraelské, Izraelité by ostatním národům řekli, že na Tóře nemají podíl. Jelikož však ke zjevení došlo v poušti, v otevřeném veřejném prostoru, jenž nikomu nepatřil a byl přístupný komukoli, může ho přijmout každý, kdo si přeje.“

Klasický komentátor Raši cituje jiný midraš, jenž vyjadřuje velmi aktivní přístup ke konverzím. Raši vykládá Mojžíšovo závěrečné požehnaní Izraelitům na konci Pěti knih Tóry (5M 33,2: Řekl: „Hospodin ze Sinaje přišel a od Seíru vysvitl, na pohoří Paran se objevil a spolu s ním desítky tisíc svatyně, v pravici oheň nauky maje!“). Midraš zobrazuje Hospodina při cestě na Sinaj s tím, že oslovil potomky Ezaua (Seír) a pak potomky Jišmaele (pohoří Paran) a nabídl Tóru nejprve jim! Teprve když oni odmítli morální zákony, které zakazují krást a smilnit, a teprve poté, co všechny zákony přijali Izraelité, stala se Tóra židovskou záležitostí.

Náš Hospodin je však Bůh celého vesmíru a nejen dětí Izraele a k podobě Boží byli stvořeni všichni lidé. Proto Hospodin věří, že každý člověk nakonec přijme sedm noachidských příkázání týkajících se morálky.

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: *Purim*, 2013.

Abychom o tom nijak nepochybovali, nařídil filosof a právní kodifikátor Maimonides (11.–12. století), že všech 613 příkazů Tóry se mají učit jen Židé a ti, kdo si přejí přestoupit k judaismu, zatímco ostatní by měli přijmout sedm noachidských zákonů, nikoli celý soubor židovského zákona a tradice (Zákony králů 8,10). Těchto sedm zákonů zakazuje zabíjet, krást, cizoložit, pít krev či pojídat úd živého zvířete, rouhat se Bohu, modloslužebnictví a příkazuje ustavení občanských soudů. Všichni, kdo se těmito zákony řídí, mají podíl na světě budoucím. Maimonides nicméně dodává, že na konci dnů každý z vlastní vůle přijme pravou víru, zdrží se krádeží a ničení a bude pojídat jen „povolené (košer) jídlo jako Izraelité“.

Smyslem Tóry je rozšířit se po celém světě. A tím pádem je midjánský

kněz, který přijal zákony Boha Izraele, zcela přijatelným hrdinou oddílu, jenž zaznamenává Hospodinovo zjevení na Sinaji.

PURIM

Jestliže existuje nějaký svátek v hebrejském kalendáři, který odráží risk života v exilu a symbolizuje zranitelnost ještě nevykoupeného světa, pak je to Purim. Boží jméno se v souvislosti s tímto svátkem vůbec neobjeví, samo jméno Ester (jež ve staré perštině značí „zářivý“ a v hebrejštině je odvozeno od slovesa „skrýt“) rezonuje se skrytou tváří Hospodina ve světě zbaveném Božího zjevení. Slovo purim pak značí losy, vrhání kostek, náhodu. Svitky megily připomínají spíše nějaký starověký dopis a nikoli knihu, již bychom pečlivě uchovávali. Dopis, který představuje cosi prchavého a přechodného, dočasnost lidské existence. Samo hebrejské slovo megila je odvozeno z kořene, který značí vystavený všanc (galut, exil), zranitelný, nechráněný.

Talmudiční učenci bezpochyby chápali problematický a nesváteční charakter Purimu: povrchní a vlastně směšný příběh o vítězství a zároveň skutečný příběh, jenž zdůrazňuje zranitelnost Židů v diaspoře a odcizení člověka v ještě nevykoupeném světě.

Když se talmudisté dohadovali, zda je na Purim vhodné pronášet modlitbu halel (oslavné žalmy, chvalozpěvy), učenci vysvětlili, že „jsme stále služebníky Ahašverošovými“ (B. T. Megila 14). Nesdělují tím nic víc, než že dokud zůstane Izrael v exilu, může povstat jiný Haman a ohrozit židovskou existenci. Purimový zázrak se kdykoli může zvrtnout ve svůj opak. Z obecnějšího pohledu lze konstatovat, že dokud zůstávají u vlády totalitární vůdci, jako byl Ahašveroš, a zotročují své lidi, pak není vyloučeno, že se objeví i noví Hamani a nařídí genocidu. Čas na chvalozpěvy ještě skutečně nenastal.

Naši moudří navíc jménem učence Ravy nařídili: „Každý je povinen pít na Purim tak, aby nerozeznal mezi požehnaným Mordechajem a prokletým Hamanem“ (B. T. Megila 7a). Což jasně říká, že člověk se nemůže o Purimu skutečně rozjařit, aniž by k tomu potřeboval vnější stimul, jinak by umělému veselí těžko podlehl. Rava

svou formulací vystihuje zásadní aspekt příběhu: židovská komunita v Persii podlehla asimilaci, její členové se hromadně účastní očividně nekošer zábavy u Ahašveroše, a dokonce i neteř (či adoptivní dcera? manželka?) nejctihodnějšího učence židovské obce souhlasila s tím, aby žila s pohanským králem jako jeho královna. Kdyby Haman svým pronásledováním nepřipomněl Židům jejich židovství, zmizelo by přirozeně v rámci asimilace.

Kdykoli Židé směli žít svobodně, bez hrozby antisemitismu, docházelo ke smíšeným manželstvím a oni přestali existovat jako zvláštní etnická a náboženská jednotka. To se stalo v Alexandrii, v Egyptě, v čínském Kai-fengu nebo nyní v Americe.

Jak pak máme ale chápat následující komentář k Purimu, který napsali naši učenci a kodifikoval ho sám Maimonides? „Za dnů Mesiáše budou zrušeny všechny knihy proroků a veškeré spisy. Zůstane jen svitek Ester a Pět knih Tóry a přikázání ústního zákona, ty nebudou zrušeny nikdy. Dny Purimu nebudou nikdy odvolány tak, jak je psáno: „Tyto dny Purimu nebudou mezi Židy opomíjeny a jejich památka nebude potomky nikdy zapomenuta,“ (Maimonides, *Zákony pro zvláštní časy*, 2,19). Proč si právě ten problematický Purim zasloužil takovou výsadu?

Zřejmě proto, že obsahuje zcela univerzální hodnotu, totiž odvážný odpor proti absolutní vládě, jež symbolizuje boj Mordechaje s Hamanem. Na počátku příběhu patří Mordechaj k několika královým rádcům, panovník tedy nevládne sám ani nezavedl jednotné náboženství. To se změní, jakmile se k moci dostane Haman, totalitní vládce, který žádá bezpodmínečnou poslušnost a jen jedině náboženství. S takovým přístupem nemůže souhlasit nikdo, kdo si váží lidské svobody: „A Mordechaj neklekal a neklaněl se.“

Od časů exodu z Egypta je základním židovským posláním boj proti totalitě, v níž se člověk vydává za Boha, židovská existence je s univerzální lidskou svobodou neodlučitelně spjata. A právě kvůli tomu je nutné zdánlivě naivní příběh o královně Ester číst a připomínat si ho.

(Z komentářů rabi Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – únor 2013

Staronová synagoga

1. 2.	pátek	večerní bohoslužba	16.38 hodin
2. 2.	sobota	JITRO 2M 18,1–20,23 hf: Iz 6,1–7,6; 9,5–6 mincha	16.20 hodin
		konec šabatu	17.50 hodin
8. 2.	pátek	večerní bohoslužba	16.50 hodin
9. 2.	sobota	ŠABAT ŠEKALIM MIŠPATIM 2M 21,1–24,18 mf: 2M 30,11–16 hf: 2Kr 12,1–17 mincha	16.30 hodin
		konec šabatu	18.01 hodin
10. 2.	neděle	1. den Roš chodeš adar	
11. 2.	pondělí	2. den Roš chodeš adar	
15. 2.	pátek	večerní bohoslužba	17.02 hodin
16. 2.	sobota	TRUMA 2M 25,1–27,19 hf: 1Kr 5,26–6,13 mincha	16.50 hodin
		konec šabatu	18.12 hodin
17. 2.	neděle	Den narození a úmrtí Moše rabenu	
21. 2.	čtvrtek	<i>předsunutý půst Esterin</i>	5.24–18.11 hodin
22. 2.	pátek	večerní bohoslužba	17.14 hodin
23. 2.	sobota	ŠABAT ZACHOR TECAVE 2M 27,20–30,10 mf: 5M 25,17–19 hf: 1S 15,2–34 mincha	16.00 hodin
		konec šabatu a předvečer Purim	18.23 hodin
		čtení Megilat Ester	19.20 hodin
24. 2.	neděle	PURIM	
25. 2.	pondělí	SUŠAN PURIM	

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,

mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

V sobotu mincha (odpolední modlitba) od 13.30 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.

Večerní bohoslužby se konají v pátek 1. 2. od 16.38 a 15. 2. od 17.02 hod.

Páteční večerní bohoslužby, vyjma uvedených, se zde nekonají.

Bejt Simcha

(Maisełova 4, Praha 1)

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin.

Četba siduru každou středu od 18.30 hodin.

Židovská filosofie a mystika každou středu od 19.45 hodin.

TEN ŽID A BĚLOGVARDĚJEC

Rozhovor s virologem Dimitrijem Slonimem.

Doc. MUDr. DIMITRIJ SLONIM (nar. 1925 v Praze) patří k zakladatelům moderní české virologie. Pod jeho vedením se v bývalém Ústavu sér a očkovacích látek rozvinul výzkum a výroba virových vakcín, jejichž plošné užití u nás vedlo k vymýcení přenosné dětské obrny (1961), k eliminaci spalniček (1982) a k omezení výskytu příušnic (po roce 2000). Je též autorem nového typu vakcíny, která se uplatnila při celosvětovém vymýcení pravých neštovic (Světová zdravotnická organizace, WHO, 1980) a bezpečnější a účinnější očkovací látky proti vzteklině (1981). Desítky let spolupracoval s WHO. Kromě téměř 200 vědeckých a odborných publikací je autorem knih K historii Židů v jihočeské Blatné a okolí (2003), Jak jsem přišel do Blatné (2006) a Josef Navrátil, repetitorium historie života a díla (2011). Jeho otec byl spisovatel a literární historik Mark Lvovič Slonim (1894–1976); viz Rch 3/2004.

Pane doktore, jak vzpomínáte na svého otce?

Vzpomínám si dobře. Pocházel z ruského Nižního Novgorodu, z liberální židovské rodiny. Jeho otec byl právník a zabýval se též transsibiřským obchodem, vyprávělo se, že zboží transportoval také velbloudími karavanami, měl snad 150 velbloudů. Jmenoval se Lev Jakubovič, jeho žena, moje babička, se za svobodna psala Eichenwaldová, její první jméno bylo Indiana. Indiana Isajevna Eichenwaldová...To jméno se mi vždycky líbivalo, i mým dětem.

Jak se prarodiče seznámili?

To nevím. Jen se říkalo, že dědeček byl dost divoch, dokonce čas žil s nějakým cirkusem mimo rodinu, očarovala prý ho mladá tanečnice. Babička byla nóbl dáma, překládala francouzské a italské klasiky do ruštiny, krásně prý hrála na klavír. S dětmi (otec měl ještě staršího bratra Vladimíra) jezdila často do Florencie, kde žilo její příbuzenstvo.

Musím ještě dodat, že rodina mého otce patřila k liberální větvi rodu Slonimů, na rozdíl od ortodoxní větve, „chassidské dynastie“, tam prý byli většinou rabíni, v Torontu jsem zastihl jednoho z nich, hlavního rabína Reubena Sloni-

ma. Slonimové pocházeli z města Slonim (Bělorusko), část odešla do Izraele, početná populace dosud žije v Hebronu, hodně příslušníků rodiny bylo zabito Araby v masakru, k němuž došlo, myslím, roku 1929.

Váš otec odešel do Prahy. Jeho rodiče zůstali v Rusku?

Ano, zůstali. Přišli samozřejmě o majetek, ale celkem normálně dožili, nevím přesně kdy. Já je nepoznal. Po babičce

Foto David Slonim, 2012.

mám na památku jenom dva ozdobné knoflíky od kožichu, vyrobené z českých granátů. Otcův starší bratr Vladimír přišel o život během revoluce. Oba bratři byli politickým přesvědčením eseri neboli sociální revolucionáři, uznávali Kerenského. Eseri udělali tu první revoluci, kterou pak využil Lenin a provedl říjnovou, či listopadovou revoluci. Tehdy už otec prchal, emigroval roku 1919. Měl namířeno do Paříže, ale stávil se v Praze a dostal tu místo v redakci časopisu *Volja Rossiji* (Vůle Ruska).

Co to bylo za časopis?

To byl mezinárodně koncipovaný časopis emigrantů, politicky zaměřený. Seznamoval své čtenáře s událostmi v po-revolučním Rusku, ale soustředil se též na emigrační literaturu. Otec do něj hodně psal. V Praze mu roku 1925 vyšla česky psaná kniha *Od Petra Velikého do Lenina, dějiny revolučního hnutí v Rusku (1700–1918)*, která se ještě občas po

antikvariátech najde, a ruský tištěná kniha *Po zolotoj trepe* (1926). Během života napsal (hlavně v USA) asi čtyřicet knih. Existuje ruský psané dílo (pět knih), které vyšlo v Izraeli (1996–8), jmenuje se *Russkoje jevrejstvo v zaru-bežje*, a tam je záznam nejen o mém otci, ale o mnohých Židech, kteří přes Prahu šli dál. Snad by tuto literaturu mohla knihovna Židovského muzea objednat, věřím, že bude ještě na skladě.

Otec rychle zvládl češtinu, mě naučil jednu veselou ruskou písničku a také mě učil „šmajšrel“. A já jako kluk, pět, šest let, jsem nevěděl, oč se jedná. Šlo o – Šma Jisroel. Říkával mi: „To je, jako když se modlíš „Andělíčku můj strážníčku.“ Uměl rusky, česky, anglicky, francouzsky a italsky, byl to šikovný člověk. Hodně cestoval, hlavně na trase Praha, Berlín, Paříž, jako redaktor a psavec takhle koloval. Máma mě předala do Blatné k dědovi a sama se také sebrala a odjela do Londýna, kde pracovala dva roky jako komorná u jedné zámožné dámy. Pak se vrátila, s otcem se přátelsky rozešli a ona si vzala akademického malíře Jana Hálu (1890–1959), na Slovensku známého umělce, kterého milovala už od mládí.

Já zůstal dál v Blatné, kde mě otec občas navštěvoval, naposledy se ozval v roce 1937. Pak zmizel do Paříže, a když přišli do Francie Němci, emigroval do Spojených států. Pracoval jako redaktor kulturní rubriky pro *The New York Times*, dobře se uplatnil, stal se profesorem literatury na takové „fajnové škole“ Sarah Lawrence College, Bronxville (NY.). Věnoval se plně psaní literárně-vědných knih, politiky zanechal. Jeho knihy existují v angličtině a v různých dalších jazycích, též v hebrejštině. V Americe se znovu oženil a na penzi se přestěhoval do Švýcar, do Ženevy. Tam jsme se po 30 letech opět sešli roku 1967. Měli jsme si co povídat, výtečně jsme si rozuměli, jako bychom se viděli včera.

Jak vzpomínáte na dětství v Blatné?

Celou duší. Mámini rodiče, Chlupsovi, byli úžasní lidé. Děda, asi proto, že věděl, že můj otec byl Žid, mě učil poznávat Starý zákon, ale také české dějiny a Nový zákon. Nebyl to však nijak postaru nábožný člověk, vůbec ne. Měl na mnoho věcí svůj rozumný názor, i na Písmo svaté, hlavně na Nový zákon, třeba na rodinu a sourozence Ježíše Krista

a jiné k zamyšlení vybízející údaje. Dědu Němci zatkl, protože byl starostou Sokola, 1. září 1939, jako tzv. čestné rukojmí, téměř dva roky byl v Buchenwaldu, ale pak ho pustili, asi proto, že dostal tuberkulózu. Tenkrát byl zatčen také blatenský hejtman Krsek, starosta obce legionářů Vaňáč a předseda Židovské obce Emil Kohn, všichni transportováni do Buchenwaldu. Emil Kohn zemřel už třináctý den po zatčení, měl cukrovku, vzali mu inzulin.

Vy jste věděl, co by vás čekalo, kdyby se vědělo, že jste poloviční Žid?

Přede mnou to doma tajili, i když mi bylo divné, že nejsem pokřtěný. Chodil jsem sice na náboženství, ale československé, katolicismus byl pro naši rodinu záležitostí historickou, rozporuplnou. O otcově židovství mi řekl děda, když se vrátil z Buchenwaldu. V Blatné to věděly dvě přátelské naše rodiny, které však neřekly nikomu slovo. Tak jsem válku přežil, byť od její poloviny v napětí, co by se mohlo přihodit, kdyby se můj původ prozradil.

Jak vzpomínáte na školu?

Chodil jsem do reálného gymnázia ve Strakoněch v době německé okupace a války, maturoval jsem roku 1944. Ve třídě jsme měli velmi pilnou a milou dívku, Židovku, Růženku Reichovou z Horažďovic, šla mezi prvními do transportu, zahynula v Osvětimi. Všichni, profesori i žáci jsme drželi pohromadě, mezi námi nebyl nikdo zrádce. Měl jsem kamarády, ale brzy jsem začal dávat přednost svému zájmu o biologii a medicínu, takže už od kvinty jsem měl doma malou laboratoř, pěstoval jsem bakterie.

Strakonice osvobodili Američané. Byl jste u toho?

To byl veliký, nezapomenutelný zážitek – osvobození! Armáda USA se přivalila 6. května odpoledne. A já, protože jsem uměl trochu anglicky, jsem prováděl jednoho amerického plukovníka s několika jeho průvodci. Oni se zajímali hlavně o to, co jsou to ti kolaboranti. Nedovedli nějak pochopit, že by mohl někdo s takovým naším nepřitelem, jako byli Němci, nějak kolaborovat proti vlastnímu národu. Chtěli ty kolaboranty vidět. Ukázal jsem jim je, shromážděné v tělocvičně sokolovny, ale byli tam i nevinní lidé, jak se později ukázalo.

Kdo vás vedl k zájmu o biologii, mikrobiologii?

Nikdo. Já jsem našel časopis *Naši přírodou*, vycházející za války, tam mě některé články zaujaly tak, že jsem začal sám „bádat“. Nejvíce mě zaujala bakteriologie, za peníze vydělané na žňové brigádě jsem si koupil jednoduchý mikroskop, získal základní literaturu, naučil jsem se připravovat kultivační půdy a pěstoval jsem bakterie doma. První skromnou práci jsem publikoval ještě v gymnáziu v časopise *Vesmír* (1942), ve mně se tenkrát vzedmula skutečně obrovská vášeň pro vědu.

To je neuvěřitelné.

Je, svým způsobem. Když se na to dívám dnes jako starý člověk, tak takové vzplanutí vidím jen u málokterého kluka. Jelikož jsem tyhle věci pilně studoval a dokonce všelicos uměl, dostal jsem se po maturitě jako laborant do nemocnice ve Strakoněch. Brzy jsem se stal vedoucím laboratoře, ve svých 19 letech, měl jsem „pod sebou“ dva zaměstnance. Měli jsme spoustu práce a velmi zajímavé. Vyskytla se i malárie. Žili tam Arméni, zajatci, které Němci poslali do Čech na práci a oni najednou dostali horečky. Byla to stará malárie, která se u nich znovu objevila. Já ji poznal z krevního obrazu, pan primář Hloucal měl radost.

Nesnažil jste se dostat za otcem?

Hned po válce, někdy koncem roku 1945, se u nás v Blatné objevila mladá paní, Američanka, jejíž matka pocházela z Blatné. Jmenovala se Helena Glassey a byla v Praze místoeditelkou „UNRRA“, humanitární pomoci z USA. Když se dozvěděl, že jsem začal studovat v Praze medicínu, stala se mým andělem strážným. Vozila mi z USA odborné knihy – hlavně bakteriologické. Když byla, jako diplomatka, pozvána na nějakou oslavu, vzala mě někdy sebou. Tak jsem poznal i Jana Masaryka, ptal se mě, co dělám, řekl jsem, že studuji medicínu, přál mi štěstí a poplácal mě přátelsky po zádech. Paní Glassey bydlela v Alcronu, několikrát jsem u ní potkal i Alici Masarykovou, dělala na mě zvláštní dojem. Paní Glassey byla v přátelském vztahu s paní Rooseveltovou a nabídla mi, že bych mohl studovat v New Yorku. Ale pak přišel únor 1948.

Jak jste prožíval studia medicíny?

To bylo výborné, bylo po té strašlivé válce, byli jsme mladí, žhaví do práce.

Studium mě velmi těšilo, ale neměl jsem moc peněz, tak jsem začal pracovat jako vědecká síla v Biologickém ústavu u prof. Bělehrádka, to byl rektor univerzity, velký pán. Teprve roku 1948 jsem se konečně dostal na vytouženou mikrobiologii k prof. Františku Patočkovi.

Patočka byl výjimečný člověk. Někteří mu vytýkali, že to u něj není žádná škola. On si nás, mladých, jakoby nevšímal, ale dobře o nás věděl. A teprve, když člověk napsal práci, tak mu ji, přirozeně musel předložit – a pak to začalo: podrobné pročitání, slovo za slovem, kritika a to byl Patočka pomoc poskytující šéf, skutečný učitel. Mimoto měl velké znalosti o umění a o naší historii, lišili jsme se jen v názorech na katolictví, ne však zásadních. Chodíval za ním jeho bratr Jan, známý filosof a disident, mluvil se mnou, někdy o tom, co dělám, často o tehdejších režimu, já byl hodně doleva, jako tenkrát vlastně většina mladých lidí.

A kdy jste názor změnil?

Když byla v roce 1950 odsouzena a popravena Milada Horáková a někteří její spolupracovníci, a pak o dva roky později přišly procesy a popravy Slánského a jeho společníků. Tak jsem si řekl: nikdy!

Jaké byly možnosti pro mikrobiologické výzkumy v 50. letech?

Měl jsem to štěstí, že jsme začali pracovat s infekční dětskou obrnou (poliomyelitidou), vlastně od roku 1955, s cílem připravit vakcínu. Práce naše dostala „shora“ posvěcení jako státní úkol. V USA se tehdy začalo už očkovat. Vakcínu vyvinul dr. Jonas Salk. Ale vzhledem k politické situaci se nám nepodařilo od Američanů získat postupy výroby. Sprátelili jsme se s Dány (Statens Seruminstitut, Kodaň), kteří měli od Salka postupy a rozvinuli úspěšnou výrobu vlastní vakcíny. My jsme pak byli v Kodani jejich práci studovat s dr. Karlem Žáčkem, virologem, který vyšel též z Patočkova ústavu. Dánové byli obrovsky přátelští, ale také opatrní. Řekli nám zhruba: všude můžete jít, vše si můžete zapsat, všechno vyfotografovat, ale předpis vám dát nemůžeme. Tak jsme se snažili, co nejvíc odkoukat, získat co nejvíc osobních informací. Doma jsme potom museli mnoho základních věcí, u nás nových, vyvinout a zavést, abychom byli schopni reprodukovat tehdy tu nejsložitější biotechnologii ve světě, výrobu poliovakcíny. V roce 1957 jsme začali očkovat. (pokračování na str. 17)

SPOMÍNÁM SI...

Ukázka z paměti publicisty a překladatele Petera Ambrose

Ako som už naznačil, neboli moji rodičia veriaci. Niet sa preto čo diviť, že ma po skúsenostiach zo Serede a Terezína nenechali ôsmy deň po narodení obrezať, ako to prikazuje jeden zo 613 predpisov, ktorými by sa mal každý žid riadiť. (Na tomto mieste musím vysvetliť prečo píšem ako píšem. Židovstvo je aj národnosť aj náboženstvo. Takže nie každý Žid je aj židom.) Každý, kto čítal bibliu, vie, že je obriezka vlastne niečo ako notárska pečiatka na zmluve s Hospodinom. Rodičia sa rozhodli, že pre nich zmluva už vypršala, a mne pre prípad reprízy Serede a Terezína chceli ušetriť osud, aký mnohých vlastníkov pečiatky postihol v ich generácii, alebo aspoň minimalizovať pravdepodobnosť takého osudu. Myslienkový pochod podobný tomu, ktorý viedol k metamorfóze z Adlera na Ambrosa. A tak som ostal bez platnej zmluvy a stal sa teda iba Židom a nie aj židom. Aké zmätky to neskôršie v mojej mladej duši spôsobilo, k tomu sa ešte dostanem.

SYNAGOGA

V každom prípade oznámil otec v duchu vety o Hitlerovi a renegátstvi hŕstke Židov, ktorí ešte ostali aj židmi aj v Trnave, že keď bude chýbať do takzvaného minjenu desiaty, tak že s ním môžu rátať. Iné zo 613 prikázaní, ktorými sa život žida riadi, je totiž predpis, podľa ktorého treba na konanie väčšiny náboženských obradov desať dospelých mužov, ktorým sa potom dokopy hovorí minjen. Keďže ostala v Trnave židov iba hŕstka, chýbal desiaty často a môj otec-komunista ma väčšinou v piatok večer brával so sebou. Ostatne o pár desaťročí neskôr obohatil pokladnicu mojich napaberkových múdrostí kolega Egon Gál z Inštitútu judaistiky na bratislavskej univerzite vetou, že ži-

dovstvo nezanikne tak dlho, pokiaľ bude aj naďalej na šabes devať židovských ateistov ochotných zhromaždiť sa v synagóge, aby sa mohol jeden pobožný žid pomodliť.

Návštevy synagógy boli pre mňa zvláštnym zážitkom. Najmarkantnejšia bola na nich vari – hlavne v lete – cesta tam a späť. Ďalší zo 613 predpisov židovi prikazuje vykonávať všetky náboženské obrady s pokrytou hlavou. Tradične sa na to používa malá

čiapka pripevnená sponkou na temene hlavy, ktorú volajú v Izraeli kipá a ktorej tradičným východoeurópskym názvom bolo jarmulka – to slovo sa dostalo do jazyka jidiš z ukrajinčiny a pôvodne pochádza z uralo-altajského jagmurluk, čo po turecky znamená odev do dažďa. Pobožní židia nosia jarmulku na hlave pre istotu stále – človek predsa nikdy nemôže vedieť, kedy ho postretne božia milosť, a ako by potom vyzeral s nepokrytou hlavou? V socialistických krajinách a po Hitlerovi sa zdalo, že vystavovať židovstvo na odiv neradne. A tak sa jarmulky vytratili z ulíc východoeurópskych miest. Cez zimu s pokrývkou hlavy neboli problémy. Ale po väčšiu časť roka by chlap s čiapkou na hlave pôsobil na ulici aj nápadne aj smiešne, a tak sa vtedy chodievalo do synagógy s baretkou schovanou vo vrecku. Cestou som niekoľko razy siahol do vrecka rukou a dotyk baretky ma naplňal pocitom tajuplnej konšpirácie. Myslím, že by sa dala pre tieto roky a pre tieto krajiny prehlásiť baretka vo vrecku za symbol židovskej identity.

Peter Ambros s matkou, okolo roku 1950.

KIDUŠ

Moju vlastnú židovskú identitu a vzťah ku komunite z oných čias vystihuje vari najlepšie nasledovná historka. Moja mama mala originálne výchovné metódy. Ešte ako malého chlapca sa jej podarilo presvedčiť ma o tom, že je alkohol pre mňa rovnako nebezpečný jed, ako napríklad sidol alebo prášok na pranie. Uveril som. Keď som potom trinásťročný na Jozefa vypil odvážne v spoločnosti troch Jozefov u nás doma – mama už mala po smrti a otec bol odcestovaný – pol litra vína, zažil som spolu s pôvabom omámenia aj sklamanie podobné tomu, ktoré sa zmocňuje kresťanských detí pri zistení, že má na sebe Mikuláš otcove topánky. Ale až do tých čias som sa vystríhal alkoholických nápojov čo aj len dotknúť.

Na záver bohoslužby v piatok večer – obradu, ktorým sa víta počiatok posvätného šabesa – je zvykom požeňať víno a chlieb, presnejšie povedané pletenec posypaný makom zvaný barches. Žehná rabín, a síce najprv víno a potom barches. Barches potom láme a solí, a delí sa oň s celou na obrade zúčastnenou komunitou. Víno sa už predom nalieva všetkým a po rabínovom požeňaní si všetci navzájom pripijú. Takto sa to robí v prípade, že sa žehná až po skončení bohoslužieb a až mimo hlavnej siene synagógy, a celý rituál sa volá kiduš, teda posvätenie. Rabín však niekedy žehná víno už v hlavnej sieni synagógy na konci večernej bohoslužby, a vtedy nepripájajú všetci účastníci, ale rabín sa delí

o čašu s vínom symbolicky s najmladším prítomným.

Povojnová trnavská židovská komunita, zvaná zasvätenými dôverne – tak ako samoobsluha

Peter Ambros jako školák.

Ábel alebo Vajanského Zbožná – kile, rabína nemala, a tak jeho funkciu prevzal bývalý učiteľ náboženstva pán Mehl. To je v židovstve bezo všetkého prípustné – bohoslužby smie viesť každý, kto to dokáže, bez ohľadu na to, či si vyslúžil titul rabína alebo nie. No a raz v piatok večer sa na mňa ináč

prísny pán Mehl vlúdne usmial a priateľsky mi pokynul, že mám vstať z lavice a prísť k nemu. Býval som, ako som už spomenul, voči dospelým veľmi poslušný a nerozlišoval som medzi návrhmi a príkazmi. Ale keď mi pán Mehl podával pozlatenú čašu s červeným vínom a ja som pochopil, čo od mňa chce, došlo k niečomu, čo v sebe nieslo prvky zážitku s világošom pod oknom a za bledozeleným gaučom, aj zážitku z parketovej slávnostnej sieňe s baletom. Vzoprel som sa a vyjadril svoje jednoznačné „nie!“ voči tým útekom cez celú sieň synagógy a schoval sa tam schúľený pod poslednú lavicu so strašidelným pocitom, že ma židia chcú otráviť.

V Trnave sa nič neutají a každý o každom všetko vie. Tak to aspoň bolo v oných rokoch, keď malo mesto ešte 30 000 obyvateľov. Keď som si teda o pár rokov neskôr v kaviarni Talmajnerka s nápisom „Krym“ dopriaval koňak za koňakom, oslovovali známi otca s potmehúdkou poznámkou: „Zdá sa, že sa tvoj Peter už naučil, aký je rozdiel medzi koňakom a sidolom.“ (...)

ÚDENÉ KOLIENKO

Šólet patrí ku špičkovým produktom židovskej kuchyne, tak že ho dokonca veľký nemecký romantický lyrik židovského pôvodu Heinrich Heine ospevuje v jednej zo svojich básní. Je tam reč o tom, že keby bol býval jeho kolega Schiller šólet poznal, začínala by Beethovenova *Óda na radosť* slovami „Šólet, jasná iskra bohov, elyzejskej dcéry hlas“. Je to šabesový pokrm a spôsob jeho prípravy súvisí so šabesovým zákonodarstvom. V siedmy deň týždňa, na uctenie pamiatky siedmeho dňa odpočinku Stvoriteľa po šiestich dňoch práce v týždni tvorenia, musí aj každý žid odpočívať a radovať sa z plodov vytvorených v dňoch pracovných. A užívať si. Zakázaná je akákoľvek práca, teda samozrejme aj varenie, ba dokonca i zapálenie ohňa a v tomto zmysle symbolicky aj zapínanie elektrických spotrebičov. Ale

vzniká kvadratura kruhu. Ako si má človek užívať a radovať sa z plodov bez čerstvo navareného sviatočného pokrmu? Šólet je múdрым riešením kvadratury. Po stáročia vkladali stredoeurópske a východoeurópske židovské gazdiné v piatok večer do ešte horúcej pece hrniec plný vody, fazule, mrkvy, cibule, cesnaku, koreňovej zeleniny, krúp, jahňaciny a husaciny, na ktorom bol riedkym cestom vzduchotesne prilepený vrchnák, a až do sobotňajšieho obeda táto zmes v pomaly dohasínajúcej peci dozrela do Heinem ospievanej pochúťky. Šólet bol aj korunou maminho kuchárskeho umenia. Mama umrela osem rokov pred mojim odchodom do Izraela. A od židovského štátu som si sľuboval okrem početných a patetických ideálnych hodnôt, okrem Stredozemného mora a pomarančov aj pravý mamovský šólet.

Židovský štát ma aj v tomto ohľade sklamal. Nie že by šólet nebol býval k dostaniu. Ale nebolo to ono. Niečo tomu chýbalo. Čo sa dá robiť, povedal som si s povzdychom a dodal ako ono dieťa vracajúce sa po nevyplnení úlohy priniesť z komory dve fľaše slivovice: Mama je len jedna.

Nebol som so svojim sklamaním sám. Zdieľal ho so mnou aj spolubývajúci na študentskom internáte naproti Olivetskej hore Martin Rodan zo Žiliny. Keď sme sa raz pri akejsi príležitosti zverili spoločnému kamarátovi Pavlovi Landauovi z Hlohovca, ktorý v jeruzalemskom rozhlase viedol oddelenie vážnej hudby, nasadil si na tvár záhadný úsmev a povedal nám: „Podte sa zložiť na šólet. Prinesiete mrkvu, krúpy a fazuľu, a ja vám urobím ten pravý, aký robievali vaše mamy.“ Nepreháňal. Bol to on, ten pravý mamovský. A Paľo nám prezradil svoje tajomstvo. V kresťanskej štvrti východojeruza-

lemského Starého Mesta sa nachádzalo vychýrené mäsiarstvo starousadlej kresťanskej arabskej rodiny Signora – jediné miesto, kde bolo v Jeruzaleme dostať čerstvé bravčové. Tam si Paľo chodieval po údené kolienko, ktorým naše mamy proti 613 predpisom zdokonaľovali svoje šólety a ktoré v šóletoch jeruzalemských reštaurácií prirodzene chýbalo. Toľko o maminom rešpektovaní židovských zákonov v kuchyni.

A na záver hesla „moje židovstvo“ ešte malá perlička o tom, ako mama majstrovsky dokázala integrovať svoje vlastné reálne existujúce židovstvo do reálne existujúcej ľudovej demokracie. Píše sa rok 1957. V Prahe zomrel robotnícky prezident-spisovateľ Antonín Zápotocký a mame našli na malom mozgu nádor. Leží teda v Bratislave v nemocnici a čaká ju nebezpečná operácia s trepanáciou lebky. Teta môjho kamaráta Paľa, ktorému sa ušla na čurbese vďačná úloha zloducha Homena, Nušinény – takto vedúca antikvariátu na Hviezdoslavovej ulici – prichádza mamu na bratislavskú chirurgiu navštíviť a oznamuje jej pritom smutnú správu o smrti prezidenta-spisovateľa, načo pacientka oduší: „Nech by mi len poslužil za kapóre!“ (teda už spomínané obetné zviera snímajúce hriechy). Nušinény sa na ňu zahľadí káravým pohľadom a hovorí vyčítavo: „Ale Valy, ako môžeš takto rozprávať? Veď on bol dobrý!“ Nato mama: „A čo ja hovorím, že nebol dobrý? Hovorím – nech by mi len poslužil za kapóre.“ Anto-

nín Zápotocký bohužiaľ mame asi za kapóre neposlúžil. Operácia sa síce podarila, nádor sa ukázal nebyť zhubným, napriek tomu u nej čoskoro našli rakovinu

Stará mama a starý otec.

a o dva roky neskoršie umrela. Aby zbytočne nezatažovali štatistiku mortality, prepustili ju deň predtým z trnavskej nemocnice. Skonala v mojej izbe na bledozelenom gauči pod oknom s mrežou s folkloristickým ornamentom.

(pokračování na str. 20)

Z detského Purimu: Haman, Ester a Ahašveroš P. A.

ŽIDOVŠTÍ TISKAŘI

500 let hebrejského knihtisku v Čechách a na Moravě II

V souvislosti se současnou výstavou v Galerii Roberta Guttmanna a vydáním publikace Hebrejský tisk v Čechách a na Moravě jsme v minulém čísle Roš cho-deš publikovali první část textu *Olgý Sixtové o nejvýznamnějších židovských tiskařských rodinách*. První část byla věnována rodu Gersonidů, následující text se zabývá jejich konkurenty.

SCHEDELOVÉ

Bratři Abraham, Jehuda Lejb a Azriel, synové Mošeho Schedela přezdívaného Moše Daršan, byli první, kdo se na počátku 17. století pokusili Gersonidům konkurovat. V březnu roku 1602 vydali jidiš překlad biblické knihy Ezechiel. Samotný překlad pořídil snad otec tiskařů Moše ben Avraham, který na konci předmluvy říká, že knihu vytiskl ve „svě tiskárně“. Otec Moše Schedel je výraznou i typickou postavou této fáze rozvoje pražského hebrejského knihtisku. Nebyl originálním autorem, ale spíš zprostředkovatelem: pracoval jako kompilátor, překladatel a editor. Podle titulního listu pojednání k předpisům k rituální porážce *Tikun ha-bedek* (1604) měl funkci rabínského soudce (*dajan*) a je uváděn s titulem *mhrr*, který potvrzuje, že měl rabínské vzdělání. Jako komentátor a editor se podílel již na vydání *Machzoru* (1585–1586). Jeho péčí a snad i nákladem vyšly roku 1605 *Slichot* podle ritu Staré školy, kde byl kazatelem a představeným. Příležitostí k vydání byla zásadní přestavba synagogy, na níž si Moše v titulním textu připsuje podstatný podíl. Téhož roku vyšel i poslední díl jidiš překladu svátečních hymnů *Jocrot*, jehož autorství se Moše dovolává v titulním textu třetího dílu. Roku 1607 vydali jeho synové ilustrovanou edici Pesachové hagady s otcovým komentářem *Chelkat mechokkek*, kterou roku 1624 reeditoval Abraham Heida. Z celé rodiny byly dosud na Starém židovském hřbitově identifikovány kupodivu pouze dva náhrobky členů rodiny: samotného Mošeho (zemř. 1606 nebo 1607) a jeho dcery Diny (zemř. 1633).

Zajímavá je typografie schedelovské tiskárny či spíš její původ. Jak písmo, tak výzdobné prvky – bordury, viněty ad. – známe z valné části již z italských

hebrejských edicí a doloženy jsou v některých případech poprvé již v polovině 16. století. Byli to právě bratři Schedelové, kteří v Praze poprvé použili známé štočky s ilustracemi z prvního benátského vydání *Minhagim* z roku 1593. Po nich přešly do užívání Mošeho Utitze a poté Avrahama Heidy. Po Heidově smrti se dostaly do majetku Josefa a Jehudy Baka a jejich dědiců, kteří je jednotlivě používali ještě v 70. letech 17. století. Ze všech tří tiskařů, kteří v Praze nově vystoupili na počátku století, měli bratři Schedelové ne-li největší ambice, pak

Mapa putování Izraelitů do Svaté země podle ná-kresu Mordechaje Jaffeho, *Levuš ha-ora*, Praha 1603. ŽMP, sg. 3.858.

jistě největší kapitál. Jehuda Lejb si jako jediný pořídil vlastní signet, českého heraldického lva (stranově obráceného), který ve spárech drží tiskařské tampony. Lviček je zasazen ve věnci s hebrejským jménem tiskaře. Poprvé ho tiskař použil v *Maase jeciat Micrajim* roku 1602, jednom z jidiš biblických překladů a parafrází, které bratři vydali. Bratři na výpravu knih dbali i jindy: *Curat bejt ha-mikdaš* (1602), pojednání o podobě jeruzalémského Chrámu mladého Jom Tov Lipmana Hellera, i supra-komentář k Rašimu k Tóře *Levuš ha-ora* Mordechaje Jaffeho (1603) jsou vybaveny kvalitními a nově pořízenými dřevorezovými ilustracemi. Po smrti otce ale bratři kromě právě dokončované hagady vydali už jen pár tisků a po vydání reedice *Slichot* podle ritu Staré školy

(1613) činnost bratří Schedelových zcela ustala a jejich stopy, jak už jsme zmínili, se z Prahy zcela vytratily.

BAKOVSKÁ KNIHTISKÁRNA

Počátky bakovské tiskárny – druhé ve městě nejdéle fungující židovské tiskárny – jsou poznamenány reálnými neshodami i bibliografickými zmatky. Příjmení *Bak*, které se většinou psalo se značkou pro zkratku (Bet“Kuf), má znamenat *bnej kedošim* (dosl. „dětí mučedníků“). Nicméně forma *iš B“K*, kterou zakladatel Jaakov ben Geršon Bak někdy používal, by měla – analogicky k jiným užitím – spíš znamenat „muž z [místa] B“K“. Přízvisko *Wahl*, tj. Vlach, vyjadřuje italský původ rodiny a Jaakov je měl začít používat teprve, když z rodné Itálie přesídlil do Čech. Jaakov se narodil kolem roku 1573 snad v Benátkách. Tady se měl podobně jako jeho otec Geršon ben Moše vyučit tiskařem. Kariéru začal ve Veroně jako vydavatel jidiš veršovaného milostného románu *Pariz un Viene* (1594). Z Verony se přesunul do Benátek, kde roku 1597 v tiskárně Giovanniho di Gary vydal další jidiš milostný příběh, *Maase Brijá ve-Zimri*. V něm je doslova uvedeno, že vydavatel Jaakov bar Geršon B“K Wahl tou dobou sídlí v Praze. Poslední své dva italské vydavatelské projekty realizoval Jaakov v tiskárně Daniela Zanettiho, a to roku 1598 midraš *Tana de-vej Elijahu* (první edice „ze starého rukopisu“) a o rok později Maharalův teologický spis *Tiferet Jisrael*, jehož vydání podle Friedberga Jaakova přivedlo do Prahy.

Nejpozději od roku 1597 žil tedy Jaakov v Praze a do Itálie se už pouze vracel za obchodem. Prvním počinem pražské tiskárny byly již *Jocrot* v jidiš překladu vydané (první a druhý díl) v letech 1605–1606, které jsou v porovnání nejen s italskými, ale i s místními tisky až nápadně chudého vzhledu. Podstatně jinak vypadá už třetí díl edice (1606), kde ale Jaakov není uveden a jehož titulní text si bojovným tónem vyhrazuje autor-ská i vydavatelská práva zpětně i na první a druhý díl pro bratry Schedelovy a jejich otce Mošeho, překladatele textu. Jaakovovo jméno se znovu objevuje až v impresu posledního, čtvrtého dílu (1606/07). Důrazné formulace impresí prozrazují, že mezi společníky Jaakovem a otcem a syny Schedelovými došlo při realizaci díla k neshodám. Ty se ale nakonec patrně urovnaly, jelikož na

titulním listu posledního, čtvrtého, dílu jsou uvedeni jak bratři Schedelové (jako vydavatelé), tak Jaakov Bak (jako tiskař). V dalších projektech ale Jaakov nicméně s bratry Schedelovými už nespolečně pracoval, i když kapitál zjevně nutně potřeboval a podnikal i nadále často se společníky: Jaakovem Stabnitzem nebo sazečem Jehudou ben Alexandrem Kohenem zvaným Lejb Setzer. Roku 1612 obohatil Jaakov své vybavení o materiál vyřazený z křesťanských dílen včetně zlomku lišty se starozákonními proroky označenými latinskými jmény a celostránkového dřevoezu s králem Davidem hrajícím své žalmy na harfu v chrámovém interiéru pod vlídným dohledem Hospodina na obláčku. Tento štoček byl poprvé otištěn Janem Kantorem Hadem v latinsko-česko-německém *Vokabuláři* už roku 1550.

Nedá se říci, že by se Jaakovovi v Praze právě dařilo. Oproti Avrahamu Heidovi postrádají jeho edice vyhraněné zaměření, snad až na jistou orientaci na jidiš texty. V porovnání s bratry Schedelovými a samozřejmě Gersonidy zaostávají co do výpravy. Za celou dobu své činnosti si tiskař nepořídil jediný originální výzdobný pr-

vek a ani jeho typografické vybavení zřejmě nebylo původní. Většina jeho pražských edicí jsou drobnosti, a když se konečně pustil do většího podniku, vleklo se jeho vydání po celé tři roky (1615–1618 *Krovec*) a dokončeno bylo teprve nedlouho před tiskařovou smrtí. Přes to všechno Jaakovovi nechyběla podnikavost, s níž se chápal příležitostných zakázek reagujících na aktuální události, jako byly obecní stanovy roku 1611 nebo vydání *Slichot le-jom šeni be-adar* Šloma Efrajima Luntschitze. Jaakov zemřel v pouhých čtyřiceti pěti letech na podzim roku 1618, manželka Ester bat Daniel ho přežila o celých dvacet sedm let (zemř. 1646). Podnik po zemřelém otci převzali po krátké přestávce synové Josef a Jehuda Bakovi, kteří během 20. let 17. století stihli vedle menších děl vydat také několik rozsáhlejších tisků, mezi nimiž největší popularitu dosáhl mravoučný „manuál“

v jidiš *Lev tov* Jicchaka ben Eljakuma z Poznaně (1622) a reedice jidiš překladu machzoru (*Krovec* 1622, 1629, též 1657). Roku 1629 vydaný zákaz hebrejského knihtisku postihl i bakovskou tiskárnu, jejíž další kompletními nakladatelskými údaji vybavená edice pochází až z roku 1652: kabalistické dílo *Šichat leket*.

AVRAHAM BEN ŠIMON HEIDA LEMBERGER

Roku 1610 se nejprve k pražským vydavatelům a posléze i tiskařům přidal „vznešený, ctěný pán, pan Avraham ben Šimon Heida všemi zvaný pan Avraham Lemberger“. Podle přízviska *Heida* rodina nejspíš pocházela z Boru u Tachova, nejméně v posledních dvou generacích už ale sídlila v Praze, kde je kromě tiskaře Abrahama na Starém židovském hřbitově

Signet Jehudy Lejba Schedela, *Slichot ke-seder bejt ha-kneset ha-ješana*, Praha 1605. ZMP, sg. 1.286.

pochován i jeho otec Šimon, muž „zběhlý v celé Tóře, Talmudu, gramatice, písních a zpěvu“. Zemřel 18. října 1584 ve čtyřiceti letech, pokud si správně vykládáme v textu zakomponovanou citaci mišnického traktátu. Mohl se tedy narodit roku 1544–45 a jeho syn Avraham někdy v letech 1565 až 1570. V roce 1610, kdy začal podnikat v hebrejském knihtisku, byl Avraham už dospělý a vážený muž. Jeho náhrobek je dnes zčásti nečitelný, ale kombinací s dalšími prameny můžeme vcelku bezpečně odvodit, že Avraham zemřel 21. ledna 1629. Jeho epitaf začíná stejně jako otcův: „Zde je pochován muž víry a umění.“ Tiskař je titulován zkratkou rabínského titulu (*mvhrr*) a epitetem *chasid* (zbožný), a dále je vyličen jako znalec moudrosti a tajemství, příkladný v bázni boží, horlivosti, čistotě i askezi (*prišut*).

Jako vydavatel a tiskař byl Heida činný v letech 1610–1628. Předtím pobýval

a studoval mimo Prahu. V letech 1610 a 1612 figuruje jako společník ve dvou edicích, samostatně začal tisknout v roce 1613, kdy vydal báseň o ráji a pekle inspirovanou Dantem, *Machberet ha-eden ve-ha-tofet* italského autora Imanuela ben Šloma z Říma. Heida svou tiskárnu stěhoval z jednoho zámožného domu do druhého: tiskl u Eliji Schleifera, Šmuela Meisela, Jehudy ben Jaakova Katze Geršuniho a nakonec Jaakova Basche (Jakoba Baševiho; 1627). Při bližším pohledu na zhruba třicet pět Heidových edicí můžeme pozorovat, že za nimi stojí vyhraněná osobnost, pro kterou je z korpusu hebrejské literatury nejpřitažlivější kabala, agada a midraš, biblické komentáře a liturgické texty. Tento soubor Heida občas doplnil halachickými texty a také náboženskou etikou a poezií. V několika případech šlo o první (a někdy jediné) vydání autorů z východní Evropy, kde měl tiskař kontakty ještě ze studií, jindy o soudobé místní spisovatele, jako byli Avraham ben Šabtaj Šeftl Horowitz nebo Eleazar ben Avraham Chanoch Altschul-Perels. Několikrát sáhl Heida k textům vycházejícím ze safedského okruhu učenců kabalistů a jejich stoupenců. V roce 1615 vyšel *Seder ve-tikun kariat šema* obsahující kabalistickou liturgii Mošeho Cordovera a Jicchaka Lurii (Ariho). Avraham Heida také jako první vydal v Praze kabalistickou liturgii pro šabat *Tikunej šabat* (asi 1615 až 1628).

K nejrozsáhlejším a nejvýznamnějším tiskařovým projektům patří známá sbírka talmudických agadot *Ejn Jaakov* Jaakova ben Šloma ibn Chaviva (1621–1622). Šlomo Efrajimu Luntschitzovi vydal roku 1619–1620 sbírku kázání *Olelot Efrajim*. Morová epidemie jej roku 1615 pohnula k vydání modliteb *Maane lašon* a *Seder piton ha-ktoret* podle Ariho. Dramatické události roku 1618 si vyžádaly vydání kajicných modliteb. Četné Heidovy tisky jsou doloženy jako unika (edice dochované v jediném exempláři). Avraham Heida zemřel včas, aby jej nepostihl zákaz hebrejského knihtisku; jeho synové Jehuda Lejb a Moše vytiskli roku 1541 *Kol Jehuda*.

OLGA SIXTOVÁ

Výstava v Galerii Roberta Guttmanna (*U Staré školy 1, Praha 1*) je otevřena do 28. února denně kromě sobot a židovských svátků od 9 do 16.30 hodin. Podrobné informace na webové stránce www.jewishmuzeum.cz/hebrewprinting.

NA NÁVŠTĚVĚ U PETSCHKŮ

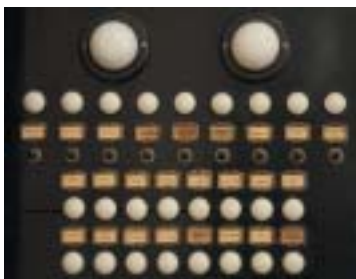
Výstava o rezidenci velvyslanectví USA v Bubenci

Národní technické muzeum připravilo ve spolupráci s americkým vyslanectvím v Praze pozoruhodnou výstavu. Představuje na ní historii a podobu jedné z nejhonosnějších pražských rezidencí, již si ve 20. letech minulého století nechal v Bubenci postavit židovský bankéř a průmyslník Otto Petschek. V prostorách vily probíhá v současné době rekonstrukce a díky ochotě současného amerického velvyslance pana Normana Eisena se podařilo vypůjčit pro výstavu řadu originálních předmětů. V sále NTM pro ně architekt našel velmi šťastné uplatnění, a tak si lze díky kombinaci fotografií, nábytku a dalšího vybavení rezidence učinit dobrou představu o tom, jak to „u Petschků“ vypadalo a fungovalo. Základní informaci získají návštěvníci v přehledném doprovodném textu, který připravili Helena Vágnerová a Martin Ebel a na jehož základě vznikl následující článek.

RODINA PETSCHKŮ

Úvod výstavy tvoří rodinný strom rodiny Petschků, náležejících k elitě židovské německy mluvící meziválečné společnosti. Dozvíme se z něj, že zakladatelem rodinného jmění byl Moses Petschek (1822–1888), původně (stejně jako jeho otec) handlíř v Pečkách u Kolína. Ten roku 1871 zakoupil akcie nově založené Mostecké uhelné společnosti. Druhou generaci představovali tři bratři – Isidor (1854–1919), profesí advokát, Julius (1856–1932), vrchní finanční rada, a Ignaz (1857–1934). Ti již rodinný Kolín opustili: nejmladší syn Ignaz založil ústeckou větev specializující se především na obchod uhlím a od svých bratrů se zcela oddělil. Starší dva bratři, Julius a Isidor, hospodařili společně v rámci skupiny Petschek-Praha a tuto spolupráci upevnilo jejich manželství se dvěma dcerami pražského advokáta Nathana Robitschka.

Mostecká uhelná společnost, jejíž vedení postupně převzal Isidor i jménem svého bratra Julia, od 70. let 19. století systematicky expandovala v celém Podkrušnohoří. Růst tohoto podnikání vyvrcholil roku 1917, kdy Petschkové ovlád-

Rozvodný a signalizační systém.

li Severočeskou uhelnou společnost a největší těžařskou společnost J. D. Starck na Sokolovsku.

Roku 1920 založila rodina svůj bankovní dům Petschek a spol., který de facto nahradil služby právní kanceláře po zemřelém Isidorovi a hlavně umožnil v neomezené míře obchodování na burze. Do čela banky se postavil Isidorův nejstarší syn Otto, pozdější stavebník vily.

Petschkova vila, dnes rezidence velvyslanectví USA. Foto na této dvoustraně Eva Heyd.

Dvacátá léta byla ve znamení pokračující expanze do dalších oblastí ekonomiky. Petschkové využili poválečné německé inflace a pronikli do těžby hnědého uhlí především v Sasku, dále do průmyslu papírenského, sklářského, textilního, farmaceutického a dalších odvětví, přičemž část výroby byla v Maďarsku a v Jugoslávii. Stárnoucí Julius postupně přenechá-

val správu celého společného majetku rodu Petschků svému synovi Ottovi.

Otto Petschek, který představuje třetí generaci bohatnoucího rodu, měl za manželku Martu, rozenou Popperovou. Jejich čtyři děti Viktor, Eva, Rita a Ina se narodily mezi léty 1914–1922.

NÁVRH A STAVBA REZIDENCE

Otto Petschek zamýšlel postavit v Bubenci rodinnou vilu již od roku 1923, kdy skoupil několik stavebních parcel a sloučil je do jedné o ploše asi 2 hektarů. Návrh novostavby zadal konzervativnímu židovskému architektovi Maxi Spielmannovi. Ten navrhl i podobu bankovního domu Petschek a spol. na pražském Novém Městě či vily Ottových bratrů Friedricha a Paula, též v Bubenci. Počátkem roku 1924 byly plány rezidence hotovy a do léta úředně schváleny.

Je zajímavé, že Petschek, bankéř a obchodník celoevropského, ba dokonce světového formátu, neinvestoval své peníze do moderní rezidence ve stylu tehdy expandujícího funkcionalismu, do jakési pražské vily Tugendhat. Namísto toho volil klasičtější budovu v historizujícím slohu, ovšem se špičkovým moderním vybavením. V prvním návrhu šlo o výstavní rezidenci se dvěma křídly ve stylu novobaročního neoklasicismu, která slučovala

funkce reprezentativní i soukromé. Budova má půdorysnou formu výseku kruhového prstence s bohatým členěním a předsazenou terasu zabírající více než třetinu zastavěné plochy. Dům není orientován ke východu do areálu, tedy k Bubenečské třídě, ale na severozápad, otevírá se do zahrady. Pomíne-li mansardovou střechu a jednoduchý balkon na toskánských sloupech, byl původní návrh oproštěn od zdobnosti, která rezidenci

později poznamenala. Funkčně bylo přizemí s kruhovou vstupní halou – zimní zahradou vyhrazeno reprezentaci, patro i obytné podkroví a rozlehlý suterén byly určeny soukromému bydlení a provozu. Součástí plánů byly dva domky u severní brány pro vrátného a pro zahradníka.

Stavba začala v dubnu 1924, prováděla ji stavební firma Matěj Blecha. Bě-

hem práce se však původní koncept hodně proměnil, zesílil důraz na okrasnost, byly instalovány prosklené stěny zahradního sálu, které mohly celé zajíždět do suterénu. Změny se týkaly i exteriéru: zdvojnásobilo se např. prohnutí budovy. Pod vedením Maxe Spielmanna

Hala s dekorativní dlažbou.

se vila měnila ještě na jaře 1926. Novostavba vybudovaná s využitím nejkvalitnějších materiálů byla dokončena na sklonku roku 1928, pak se zařizoval interiér a upravovala zahrada.

Lze předpokládat, že vilu, která stála stavebníka 300 milionů korun, obývala rodina až od roku 1931. Otto zemřel předčasně ve věku 52 let v roce 1934 a jeho roli hlavy rodiny převzal jeho mladší bratr Hans. Marta manžela přežila jen o šest let, zemřela v roce 1940 v emigraci. Svou vysněnou rezidenci si tedy její stavebník užil necelé čtyři roky, jeho blízcí o málo déle – do září 1938.

VLIV INVESTORA NA PODOBU REZIDENCE

Autoři výstavy píší i o předpokládaném podílu stavebníka Otty Petschka na celkové podobě vily. Součástí inventáře vily je sbírka několika desítek předlohových obrazových knih, o nichž se traduje, že byly inspiračním zdrojem stavebníka i architekta. Dochoval se i strojopis s rukopisnými poznámkami, sepisující architektonické detaily v jednotlivých místnostech, u kterých jsou odkazy na konkrétní stránky uvedených knih; z těchto knih jsou však tyto stránky vyjmuty, snad byly zaslány architektovi. Ve spisech dochovaných ve vile se dále nalézá pozoruhodná složka náčrtků detailů

pařížských domů od architekta Armanda Siegwalta, znalce historického tvarosloví a autora bibliografie k tomuto tématu.

Na základě uvedených náznaků a s odkazem na chybějící Spielmannův podpis na pozdějších plánech docházejí autoři výstavy k hypotéze, že architekt Spielmann byl ochoten či schopen projektovat pro Otta Petschka v duchu svého přesvědčení jen do určité hranice. Absence architekta od roku 1926 může znamenat i možnost, že konečná vnější podoba a především pompézní zdobnost celé vily s řadou dalších doplňků fasády (atika, sochařská výzdoba) je již výhradním dílem architektonické kanceláře firmy Matěj Blecha bez Spielmannovy účasti.

JAK SE VE VILE BYDLELO

V patrech vily je 18 pokojů z velké části užívaných jako ložnice, v domě je celkem sedm koupelen; v prvním a druhém patře je celkem 28 a 32 různě velkých místností, v přízemí 26 a v suterénu dokonce 62 místností.

V prvním patře byly soukromé pokoje rodiny Otty Petschka. Pán domu bydlel v severovýchodním křídle domu, kde měl k dispozici ložnici, pracovnu, koupelnu a šatnu. Dva pokoje paní Marty navazovaly, její soukromá koupelna z růžového mramoru byla nejpompéznějším prostorem tohoto typu v celé vile. Další

Jedna z mnoha vestavěných skříní.

místnosti náležely čtyřem dětem a jejich vychovatelce, součástí byly další dvě koupelny i učebna. V patře byla i soukromá jídelna, ordinace osobního lékaře a šicí pokoj. Dnes je toto patro bytem amerického velvyslance a jeho rodiny.

Druhé patro zabírá z velké části sedmi-pokoje byt, který užíval Otto nebo sestra

Marty Petschkové a její manžel, když přijeli do Prahy na návštěvu. V jedné z jeho místností byla zrcadlová stěna a speciální podlaha, zde měly dcery hodiny rytmiky. Ve zbytku druhého patra byla prádelna se žehlírnou, úložné prostory na prádlo apod. Specifikem celé vily, které se nejvíce pro-

Koupelna z růžového mramoru.

jevuje v obytných patrech, byl systém úložných prostor – skříní zabudovaných do dřevěných stěn prakticky ve všech místnostech i na chodbách. Ve výsledku je v domě jen minimum klasických skříní.

V přízemí se nacházejí reprezentativní prostory – knihovna, jídelna, centrální hala se zimní zahradou vedoucí na rozměrnou terasu a odtud do prostoru, jenž je kombinací francouzské zahrady a anglického parku. Na severním okraji zahrady je i tenisový kurt a venkovní bazén.

ZAŘÍZENÍ

Přes pohnuté osudy vily během druhé světové války, kdy ji zabralo německé vojenské velitelství a poté sloužila i k ubytování německé generality, se zachovalo původní zařízení v překvapující úplnosti.

Inventář pro budoucí připravované sídlo shromažďoval Otto Petschek mnoho let před dokončením stavby. V průběhu 20. let vysílal své zástupce na aukce v celé Evropě, řadu předmětů nakoupil osobně. V některých případech byl nakoupený nábytek předlohou pro repliky, které vyráběla, podobně jako řadu dalších prací v interiérech (zejména dřevěné obložení stěn), známá vysočanská nábytkářská firma Emil Gerstel.

Zřejmě nejcenějším historickým předmětem z Petschkových nákupů, který je ve vile dodnes, je tapiserie nad schodištěm

(pokračování na str. 19)

JAK SE OPRAVUJÍ STARÉ TISKY

(na okraj výstavy v Guttmannově galerii)

Při pohledu na hebrejské staré tisky vystavené v Galerii Roberta Guttmanna v Praze leckoho možná zaujme i jejich stav – zažloutlé stránky prozrazující stáří, ohmatané stránky, jež prošly desítkami rukou... A na některých vidíme, že poškozené stránky splývají s novým nepotříštěným papírem, jenž barvou i patinou odpovídá původnímu, a přesto je rozeznatelný. Jak se staré tisky restaurují? Do jaké míry mají „záplaty“ imitovat původní stav a jakou péči staleté tisky vyžadují? Na opravě a konzervování částí vystavených tisků se podílela restaurátorská dílna papíru Židovského muzea v Praze, pracoviště, které vzniklo roku 2001. O práci na nich hovořil Ondřej Zatloukal, absolvent oboru konzervátorství a restaurátorství na Střední průmyslové škole grafické v pražské Hellichově ulici, který v ŽMP pracuje již 5 let.

Sejmутý hřbet.

ODKYSELENÍ, ČIŠTĚNÍ, OPRAVA

Jak říká O. Zatloukal, současný trend v oblasti starých tisků není oprava, ale, je-li to možné, uchování jejich stavu, konzervování. Tak se udrží i veškeré informace, které s sebou kniha nese, třeba i poškození. Na výstavě lze vidět *Pražskou hagadu* z roku 1526, která je v původním stavu. „Knihu jsme nerestaurovali, nebylo to zapotřebí, vzali bychom jí to, co k ní patří – její patinu,“ vysvětluje restaurátor.

O tom, zda se starý tisk bude jen konzervovat, či restaurovat, rozhoduje restaurátor spolu s kurátorem. Musejí při tom brát v úvahu nejen fyzický stav knihy, ale také její hodnotu ve vztahu k ostatním částem sbírky. Kompletní restaurování jedné staré tištěné knihy je totiž velmi nákladné a zabere zhruba měsíc a půl práce.

Prvním krokem k restaurování starého tisku je jeho fotodokumentace, popis. Následuje pozorování v karanténní místnosti (určují se plísně a škůdci) a dezinfekce v párách butanolu v digestoři. Poté se kniha očistí pomocí speci-

álních gum a štětců různých typů a měkkostí s ohledem na materiál. Podle stavu knihy se pak rozhodne, zda se kniha rozebere, či zda se bude opravovat v celku (neboli *in situ*). Při rozebrání se odstraní vazba a šití na bloku, poté se kniha rozloží na jednotlivé složky (veškerý postup se podrobně dokumentuje). Měří se kyselost papíru, která pomůže určit, jak rychle probíhá degradace, jak rychle kniha stárne, a měří se rozpustnost inkoustů.

Při vyšším stupni kyselosti se připraví nejprve vodní, a pak speciální odkyselovací lázeň. Papíru se tak prodlouží životnost a vrátí světlejší barva. Očištěný papír je křehký, zranitelný, musí se proto znovu zaklížit, aby se zatáhl, a současně se lisuje. Výsledkem jsou rovné hladké očištěné listy. Je-li v papíře trhlina, spravuje se kousky japonského papíru s dlouhými vlákny. Jsou-li ztráty papíru větší, dolévá se poškozený list ve speciálně upravené nádrži papírovinou, namáchanou v podobném (ale ne totožném, spíše světlejším) tónu, jaký má původní materiál. Existuje přístroj, v němž lze dolít i jediný list bez rozebrání celého bloku. Pak se kniha opět sestaví do složek a sešije podle původního vazebního systému. U opravy papírového potahu desek je postup podobný.

VZÁCNÁ PŘÍLEŽITOST

Na otázku, zda k restaurování patří i dopisování poškozených míst, restau-

rátor říká: „Záleží na zadavateli, v Židovském muzeu se řídíme Etickým kodexem restaurátora a chybějící text nedopisujeme. Nikdy totiž nevíte přesně, zda v konkrétním slově nebyla původně tisková chyba, pokud by se tedy dopsalo správně, bylo by to vlastně špatně.“ A dodává: „Restaurovat se ovšem liší podle vůle zadavatele a svědomí restaurátora.“

Torat chajim, Praha 1692, před restaurováním.

Staré knihy netvoří jen papír, bývají v nich a na nich různé materiály: pergamen, kůže, lepenka, dřevo, textil i kování. K opravě seschlých pergamenů se používá vlhčí-

cí komora s ideálním mikroklimatem, v němž pergamen povolí. Následně se vypne a narovná v rámu. Kozžené vazby se buď záplatují stejným typem kůže, nebo – při větším poškození – se celá kniha potáhne novou kůží a zbytky staré se na ni aplikují. Zachová-li se z knihy jen blok bez vazby (na výstavě je to případ spisu *Cemach David*), může se použít konzervační vazba, která nenaopodobuje historickou vazbu, ale je z kvalitního materiálu, funkční a esteticky neruší.

Tyto staré tisky, mluvíme o knihách z 16. a 17. století, se vystavují jen velmi málo, spíše výjimečně. Vyžadují totiž náročné podmínky uložení: padesátiprocentní vlhkost vzduchu, teplotu do 20 stupňů, přitížení či ještě lépe tmou. „Dopadá-li na knihu světlo, na papíru se jakoby hromadí a ubírá jí to ze život-

Po restaurování.

nosti,“ vysvětluje restaurátor. „Některé staré knihy, od kterých existuje jen jediný výtisk nebo jen pár na světě, se už nepůjčují ani badatelům, aby se jejich vazby zbytečně mechanicky nena-máhaly. Příležitost vidět takto staré věci je opravdu vzácná.“ V Galerii Roberta Guttmanna můžete staré hebrejské tisky – v původní podobě i se zmíněnými restaurátorskými zásahy – vidět do konce února. (K tématu viz též strany 10–11.)

am

Foto Jan Slivka

MODROBÍLÝ DIAMANT

Producentovi Arturu Braunerovi je 95 let

Slavný producent Artur „Atze“ Brauner se narodil v roce 1918 v židovské rodině v polské Lodži. Spolu se svými rodiči a čtyřmi sourozenci uprchl před nacisty do Sovětského svazu, kde přečkali válku. Téměř padesát jeho příbuzných však šoa nepřežilo, včetně dvanácti rodných příslušníků, kteří zahynuli během masakru v kyjevském Babím Jaru. Po válce se jeho rodiče a tři sourozenci vystěhovali do Izraele, on a jeho bratr Wolf se však usadili v Berlíně, v jeho americkém sektoru. Zde již v roce 1946 „Atze“ založil filmovou společnost Central Cinema Company, známou později jako CCC Films, v jejíž produkci vznikl první německý poválečný film *Sag die Wahrheit* (Řekni pravdu).

Braunerovi se také podařilo přesvědčit některé židovské filmaře, kteří před Hitlerem uprchli do Hollywoodu, aby se do Německa vrátili. Byl to například zakladatel „thrillerové“ školy Robert Siodmak, ale především jeden z nejvýznamnějších světových filmových režisérů Fritz Lang. Toho Artur Brauner vždy obdivoval. Společně pak vytvořili divácky velmi úspěšnou poválečnou sérii detektivních filmů o Dr. Mabusovi. V produkci CCC Films vzniklo od čtyřicátých let dodnes několik stovek snímků, včetně slavného *Dobrého vojáka Švejka* s Heinzem Rühmanem v hlavní roli (1960). Bezesporu nejznámější je však jeho série mayovek, včetně *Pokladu na stříbrném jezeře*, který přišel do kin před padesáti lety, v prosinci 1962.

Málo se ví, že Artur Brauner produkoval také řadu celovečerních filmů s tématem druhé světové války a šoa, jednadvaacet z nich v roce 2009 věnoval památníku Jad vašem. Šlo o tak významné snímky jako např. *Morituri* (1948) s mladým Klausem Kinským v hlavní roli, ale také první snímek o atentátu na Hitlera *Der 20. Juli* (20. červenec, 1955), *Mensch und Bestie* (Člověk a bestie, 1963), *Die*

Weisse Rose (Bílá růže, rež. Michael Verhoeven, 1982), *Hanussen* (rež. István Szabó, 1988), *Evropa, Evropa* (rež. Agnieszka Hollandová, 1990), *Babij Jar* (rež. Jeff Kanew, 2003) ad. V roce 2010 bylo v Jad vašem otevřeno Mediální centrum Artura Braunera.

Při té příležitosti poskytl Artur Brauner rozhovor týdeníku *Jüdische Allgemeine*, který vydává Ústřední rada Židů v Německu, partnerská organizace FŽO. Z rozhovoru, který vyšel v lednu, přebíráme (v redakční úpravě) několik zajímavých odpovědí.

KDE DNESKA NAJDETE VINNETOUA

Pane Braunere, před padesáti lety měl v kinech premiéru *Poklad na Stříbrném jezeře*. Kolik mayovek jste vytvořil vy?

Bylo jich sedm. Byly to série z Orientu, z Mexika a dva filmy o Vinnetouovi.

Ve své době šlo o kasovní trháky. Jaký byl recept na takový úspěch?

Knihy, které všichni hltali. Malí i velcí. Já jsem mayovky začal číst, když mi bylo sedm nebo osm. May byl populární v celé východní Evropě. Kupodivu v západní Evropě ani moc ne.

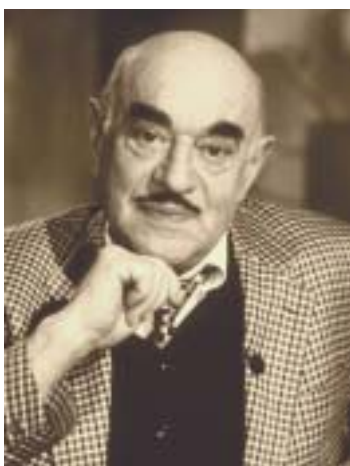
V mayovkách je ale zdůrazňována

německá převaha. Nepůsobil to ve východní Evropě divně?

Ne, protože hrdina měl cizí jména – Old Shatterhand nebo Kara ben Nemsi.

Mohla by se taková mayovka natočit dneska?

Bylo by to třikrát dražší. A nejsou na to už režiséři. Harald Reinl nebo Alfred Vohrer se pro takovou věc hodili, protože do toho dávali srdce. A zadruhé – kde

Artur Brauner. Foto archiv.

tak ještě dneska najdete Vinnetoua? Skvělý Vinnetou by byl třeba syn Bruce Leea, ale ten nešťastně zemřel (*postřelili ho při natáčení – pozn. tk*).

A Lex Barker, alias Old Shatterhand?

To byl moc fajnový herec. Tedy, on samozřejmě věděl, že by se v Americe nevyhrabal z běčkových filmů. A tady to dokázal.

Horst Wendlandt vám však později produkci mayovek sebral. Co jste si o tom myslel?

Producent musí být připraven na všechno. Vždycky někdo někomu něco sebere, když může. A když jde na nějaké nové místo, musí zkrátka s sebou vzít „dáreček“.

Jak jste s Wendlandtem vycházel?

No jak? Na začátku, když ještě nebyl v takovém rozjezdu, tak byl v pořádku, velmi přátelský. Pracoval u mě asi šest nebo sedm let. On byl vlastně Rus, nalezenec. Asi si kvůli tomu myslel, že je sám pánbůh. Ale jeho spolupracovníci si mně často stěžovali, že to s ním nejde vydržet. Po čtyřech propadacích, kdy prodělal asi deset milionů, se zas uklidnil a zlidštl.

Během natáčení *Divokým Kurdistánem* jste prý natírali koně na bílo. Jak to?

My jsme ty koně měli vypůjčené od sedmi bratrů. Ti v polovině natáčení řekli, že chtějí víc peněz. To bylo vydírání. A nedalo se s nimi mluvit. Dobří měli bílé koně a zlí černé, měli se spolu utkat ve velké bitvě.

Tak jsme nejdřív natočili scény se zlými černými, pak jsme stejné koně natřeli sádrou a natočili jsme opačnou stranu.

Jak se pozná dobrý scénář?

Když ho člověk neodloží a dočte ho až do konce. Když od A do Z všechno sedí, dialogy, postavy,

konflikty, počínaje tématem. Já jsem na scénáře vynaložil dost peněz, zaplatil jsem miliony. Když je scénář alespoň trochu slušný, může se ve spolupráci s režisérem a autorem upravit do konečné podoby, aby vznikl film, za který lze vzít zodpovědnost. Ale vynikajících scénářů je strašně málo, nedají se skoro najít. Jak modrobílý diamant.

Připravil TOMÁŠ KRAUS

Vinnetou (Pierre Brice) a jeho kůň. Foto archiv.

DVA POZAPOMENUTÍ

Pražští architekti Victor Fürth a Ernst Muhlstein

Přednímu českému historikovi architektury Zdeňku Lukešovi se v rámci výstavy a stejnojmenné knihy *Splátka dluhu* (2002) podařilo odhalit dílo a osudy řady pražských architektů z období let 1900–1938. U některých z nich však zůstala v jejich biografích bílá místa, která se daří postupně zaplňovat. Platí to i o Victoru Fürthovi a Ernstu Muhlsteinovi, od jejichž narození uplyne letos 120 let.

MLÁDÍ

Victor Fürth se narodil 16. 2. 1893 v západočeských Horažovicích. Jeho rodiče Johanna (1859–1905) a Rudolf Fürthovi (1859–1937) byli německy mluvící Židé, kteří se živili obchodováním a později vlastnili i továrnu. V roce 1910 začal Fürth studovat architekturu na pražské německé technice, ale kvůli světové válce studium dokončil až roku 1921. Právě během vysokoškolských let se spřátelil se svým spolužákem Ernstem Muhlsteinem, se kterým roku 1923 založili společnou projekční kancelář.

Ernst Muhlstein se narodil v Praze 11. 6. 1893 v rodině obchodníka s kávou Ludwiga Muhlsteina (1850–1922) a jeho manželky Emilie (1866–1922). Oba rodiče patřili k německy mluvící části pražské židovské komunity a jejich největší vášní byla Mozartova hudba. Muhlstein studoval v letech 1910–1916 architekturu na německé technice v rodném městě. Jelikož byl na jedno oko téměř slepý, byl osvobozen od vojenské služby (mohl se tak stát asistentem profesora architektury). V roce 1918 se i přes svůj handicap dobrovolně přihlásil do pomalu se hroučící císařské armády a sloužil jako inženýr-ženista. V letech 1918–1920 studoval u slavného českého architekta Jana Kotěry na Akademii výtvarných umění, poté tři roky pracoval ve Vídni jako kreslíř pro architekta Bauera. Po návratu do Prahy spojil své síly s Victorem Fürthem.

PARTNERSTVÍ

Šestnáct let Muhlstein a Fürth společně stavěli zejména funkcionalistické vily, činžovní domy a obchodní a administrativní paláce v ČSR, Rumunsku a Jugoslávii; věnovali se i interiérum (navrhli např. knihovnu pro prezidenta Beneše). Z jejich rozsáhlého díla tu

Ernst Muhlstein. Foto archiv.

můžeme stručně připomenout ty nejdůležitější počiny. Z pražských staveb si zaslouží určitě zmínku sedmipatrový administrativně-obchodní palác Te Ta (Teweles Taussig) v Jungmannově ulici, obchodní a činžovní dům v Zubatého ulici na Smíchově a především cenná vila pro továrníka Schücka v trojské ulici Nad Kazankou; stavba s půdorysem ve tvaru písmena L, mistrně zasažená od přírodní scenerie, nese řadu atributů funkcionalismu: skeletovou konstrukci, střešní terasy a pásová okna. Po roce 1948 ji zabrali komunisté (v 60. a 70. letech 20. století tu bydleli generální tajemníci KSČ Dub-

Pražský hrad v ulici Milady Horákové na Letné, pro který se ujal lidový název Molochov. Jejich další činžovní domy najdeme v Soukenické ulici a na Masarykově nábřeží. Z mimopražských děl je dobré zmínit vilu v České Kamenici či rodinné vily na Náchodsku: v Hronově a v Malé Skalici.

Velký vliv na dvojici architektů, zvláště pak na Muhlsteina, měl slavný Adolf Loos, s nímž strávil v roce 1926 studijní léto v Paříži. Vedle toho podnikl studijní cesty do řady zemí (Anglie, Francie, Holandsko, Německo, Rakousko, Itálie, Řecko, Jugoslávie, Rumunsko), což mu posléze umožnilo vnést do pražské architektury mezinárodní rozměr.

EMIGRACE

Po německé okupaci Čech a Moravy se Muhlstein a Fürth rozhodli emigrovat. Fürth zamířil do Anglie, kde se během následujících deseti let mj. podílel na obnově nálety poničeného Londýna. Byl i členem prestižního Královského institutu britských architektů. Roku 1949 odešel do USA, kde se stal hostujícím a posléze i řádným profesorem architektury na Miami University v Oxfordu. Na univerzitě působil i po svém odchodu do důchodu v roce 1963, ale již jen na částečný úvazek. Studenti a kolegové si ho vážili pro jeho smysl pro humor, kulturní přehled, přátelskost

Schückova vila. Foto archiv.

ček a Husák). Oba architekti se podíleli na vnitřním řešení domu s luxusními byty a krásným výhledem na

a ochotu pomáhat. S manželkou Martou Marií, rozenou Steinovou (1908–1997), měl syna Martina (1930–1993).

Victor Fürth zemřel v americkém Oxfordu dne 23. 8. 1984.

Ernst Mühlstein zamířil do Austrálie: v dubnu 1940 přistál v Adelaide, kde začal pracovat jako kreslíř pro firmu Cheesman & Lawson. V letech 1942–1946 působil jako inženýr dobrovolně pro armádu, po večerech přednášel o dějinách architektury na tamní univerzitě a maloval portréty členů zámožných

Victor Fürth. Foto archiv.

rodin. V dubnu 1945 byl přeložen do Melbourne, kde žil a pracoval až do konce života. Následujícího roku získal australské občanství a poangličtil si jméno na Ernst Edward Milston.

Po překonání počátečních problémů se znovu rozběhla Mühlsteinova kariéra naplno. Stavěl zejména školy, vily a pomníky. Velkým průlomem v jeho kariéře bylo vítězství v soutěži na pomník druhé světové války v Melbourne v roce 1955 – finanční odměna mu umožnila otevřít si vlastní kancelář a přinesla mu další zajímavé nabídky. Patřila k nim v letech 1955–1958 i spolupráce s mladým architektem Donem Fultonem na životním projektu: urbanistickém návrhu Mary Kathleen, města uranové těžby.

Mühlsteinovou manželkou byla Sophia Gwenddaová (1913–2003), rozená Meggsová, která učila na Monash University a byla australskou pionýrkou v oblasti asijských studií. Mühlstein zemřel v Kew na předměstí Melbourne 5. 7. 1968.

Fürth a Mühlstein patřili k významným představitelům meziválečné pražské architektury. Jejich díla si již tehdy všimly i prestižní zahraniční časopisy: německý *Neues Bauen und Wohnen* a anglický *Architecture Illustrated*. O jejich schopnostech svědčí i to, že se oba dokázali prosadit i v emigraci.

RADEK AUBRECHT

TEN ŽID A BĚLOGVARDĚJEC

(dokončení ze str. 7)

Používali jsme také kanadskou vakcínu, té naší ještě nebylo dostatek. Tu kanadskou nám dodával pan Hecht, obchodník z Montrealu, původem z Košic, jeho syn Tomáš byl předsedou kanadských Židů.

Po Salkově vakcíně jsme začali vyrábět živou, orální (polykací) vakcínu Sabinovu, jejímž důmyslným užitím se nám podařilo, jako prvním na světě, plně vymýtit poliomyelitidu ve státě. Se sovětskými virology jsme byli v přátelském, srdečném vztahu, nikdy jsme s nimi nemluvili o politice. Proti událostem u nás v srpnu 1968 někteří z nich veřejně protestovali. Ale oficiální situace nebyla dobrá, v biologii se začaly uplatňovat nesmyslné sovětské teorie, podřízené politice. Na ministerstvu zdravotnictví mě někteří snaživí soudruzi nazývali – ten Žid a bělogvardějec.

Spolupracoval jste také se Světovou zdravotnickou organizací (WHO).

V letech 1949–1955 jsem se hodně věnoval klíštové encefalitidě, publikoval jsem a WHO moji práci sledovala. Kontaktovali mě z regionální kanceláře v Kodani a nabídli mi dlouhodobé místo. To rozzlobilo ministra zdravotnictví Plojhora a skončilo to tím, že mě pozvali na ÚV KSČ. Vyšlo najevo, že můj otec tady je špatně zapsán jako Žid a ruský emigrant a že otec mé ženy je zavřený v Leopoldově pro velezradu. Řekli mi, že můžu jet do Kodaně, ale bez manželky. To jsem odmítl, ve WHO jsem se omluvil. Psal se rok 1958. Později mě ústředí WHO v Ženevě jmenovalo členem komise odborníků přes virové infekce a pracoval jsem pro ně téměř třicet let. Příležitostně jsem jezdil do světa jako konzultant na místa, kde bylo třeba řešit nějaké větší problémy virových infekcí, například do Moskvy nebo do Addis Abeby.

Velmi těsná byla moje spolupráce s WHO v Ženevě v roce 1962, když jsme spolu s dr. D. Evansem z Londýna a dr. N. K. Jernem, vedoucím oddělení biologické standardizace WHO, vypracovali návrh mezinárodního předpisu výroby a kontroly živé, orální vakcíny proti poliomyelitidě. Podobně jsem byl roku 1968 angažován v přípravě mezinárodního předpisu pro výrobu a kontrolu nového typu vakcíny proti neštovicím.

Co pro vás znamenal pád totality?

To byla historická událost pro svět, náš stát a tím samozřejmě i pro naši rodinu, otevření světa, svoboda. V Ústavu sér a očkovacích látek v Praze, kde jsem 35 let pracoval, došlo k velkým administrativním a organizačním změnám, odcházeli schopní lidé, ústav se rozdělil na dva celky a pak, velmi zvolna, postupně mizel. Původní ústav vznikl roku 1925 jako součást Státního zdravotního ústavu, rychle se rozvinul a dobře prosperoval. Nebyl jsem do jeho vedení blíže nijak zasvěcen, a tak ani nevím, jak se vlastně rozpadl, to už jsem byl v důchodu.

Napsal jste knihu o malíři Josefu Navrátilovi. Zabýváte se uměním po celý život?

Bylo to dáno už tím, že můj nevlastní otec Jan Hála byl akademický malíř, a já měl tedy v životě k umění blízko. Malířství je krásné, působivé umění, takže je snadné se do něj zamilovat. Navrátila považuji za jednoho z největších českých malířů nejen 19. století. Tady u nás existovaly v podstatě jen tři knihy, které se soustavně zabývaly jeho rozsáhlým, obdivuhodným dílem jako celkem. Pokusil jsem se shrnout a chronologicky seřadit z nich a z další odborné literatury dostupná fakta, proto jsem svoji knihu nazval repetitoriem.

Co pro vás představuje a znamená židovství a váš vlastní podíl na něm?

Od dětství jsem byl vychováván blízko Starému zákonu, tedy Tóře, velice na mou duši působily události kolem vzniku světa, osudy Mojžíše a patriarchů. Byl jsem rád, když jsem se dozvěděl, že mám z otcovy strany židovské předky a s pohnutím a jako svoji morální povinnost jsem napsal knihu o Židech v Blatné a okolí, kde jsem vyrostl a kde jsem z nich mnohé znal. Judaismus studuji, nořím se do něj, do jeho hluboké a obsáhlé filosofie, v tolika místech ústící do praktických záležitostí halachy, skláním se v úctě před velkými židovskými mysliteli i před všemi těmi, kteří trpěli a ztratili životy pro svůj vztah k Hospodinu a ke svému přesvědčení. Judaismus je vírou, která je také významným národním příslušností, nedělitelně, to nemá žádný jiný národ a vše potvrzují tisíce let existence židovské kultury.

ALICE MARXOVÁ

LEŽ, SAMÁ LEŽ

Eichmannův případ očima vyšetřovatele

„Byl jsem jen nicka, neměl jsem žádný vliv, nic jsem neudělal, nikoho jsem nezabil, a kdybych náhodou někdy něco udělal, tak to bylo na Vůdcův rozkaz, který jsem nemohl neuposlechnout, protože jsme byli odmalicka vedeni k absolutní poslušnosti.“ Tuto charakteristickou Eichmannovu výpověď si zaznamenal do deníku jeho vyšetřovatel Avner Werner Less.

Od konce května 1960 do začátku února 1961 strávil s Eichmannem 275 hodin, rozhovory s ním zaznamenal na 77 magnetofonových páscích, které byly zaprotokolované na 3564 stranách. Protože Less směl o průběhu výslechu mluvit pouze se svými kolegy z kanceláře 06, útvaru 50 odborníků, který připravoval Eichmannův proces, začal si své komentáře zapisovat.

Less byl sice specialista na hospodářskou kriminalitu, ale také odborníkem na psychologické výslechy: choval se k vrahovi vlastní rodiny hyperkorektně a přiměl ho mluvit. Jeho metoda narazila na kritiku spolupracovníků, kteří začali později Lesse dokonce podezřívát, že podlehl tzv. stockholmskému syndromu a že se se zločincem identifikuje.

Less přestal o svých postupech diskutovat, uzavřel se a o to více psal. Deník a poznámky byly jeho psychoterapií, musel se velice ovládat, aby nevypadl z role korektního protivníka, neboť Eichmann systematicky lhal. Bojoval o život a o čas, popíral svou roli jednoho z iniciátorů a vykonavatelů holokaustu, ve svých výpovědích a písemných exposé se prezentoval jako bezvýznamná byrokratická existence. Prozradil se zřídka, když cynicky označil „zplynování“ Židů za elegantnější metodu zabíjení, než byla masová střelba.

Less brzy zjistil, že proti němu sedí přesvědčený nacističtí s vynikající pamětí, který předstírá zapomnětlivost a odvádí pozornost od dokumentů, jež ho usvědčují. Tutéž obrannou strategii používal Eichmann později úspěšně během procesu, kdy se mu podařilo přesvědčit zástupce médií i zkušenou Hannah Arendtovou o své úloze průměrného úředníka. (Less polemizoval celý život s tezí o banalitě zla, kterou Arendtová jako reportérka o procesu v Jeruzalémě razila.)

Eichmann Lesse podceňoval a považoval jeho sebeovládání za projev dobromyslnosti. Soudci se divili, že mu prozradil fakta, která nikdo nemohl dokázat. Na počátku vyšetřování byl ve špatném psychickém stavu, měl na paměti výslechy, jaké společně s gestapem na počátku své kariéry ve 30. letech prováděl. Lékař, který ho vyšetřoval, zjistil, že Less působil na Eichmanna jako uklidňující medikament, jeho pulz se zklidnil a tlak klesl při pouhém oznámení, že vyšetřovatele uvidí. Při jednom z jejich posledních set-

Avner Werner Less. Foto archiv.

kání Less položil Eichmannovi otázku, zda nemá špatné svědomí. Odpověď zněla: „Pane hejtmane, špatné svědomí je pro malé děti.“

VYŠETŘOVATEL

Avner Werner Less (1916 Berlín–1987 Curych) uprchl v roce 1933 jako šestnáctiletý do Paříže, kde žil životem nežádoucího uprchlíka bez povolení k pobytu a k práci. Zamiloval se do krásné emigrantky z Hamburku Very Gonsiorovské (1912–1980), oženil se s ní a díky sionistické organizaci Hechaluc se jim počátkem září 1938 poštěstilo odjet do Palestiny. Začali pracovat při sklizni pomerančů, po několika týdnech však Vera onemocněla spinální obrnou a ochrnula. Byla v šestém měsíci těhotenství, zůstala bez léků a Werner se o ni i dceru Dorit, narozenou v únoru 1940, staral. Díky železnému vůli a láskyplné

pěči se Vera začala téměř po dvou letech pohybovat. Její pravá noha a břišní a zádožné svalstvo však zůstaly ochrnuté. Přesto se jí narodil v roce 1949 syn Alon.

Werner Less přijal hebrejské jméno Avner. Pracoval jako policista na britských letištích, později na ministerstvu hospodářství, rodina se přestěhovala do Tel Avivu. Nový stát ho převzal v květnu 1948 jako policejního důstojníka. V letech 1954–1957 pracoval jako atašé a vicekonzul v New Yorku, poté v diplomatických službách v Paříži, Německu (1961–1967), opět v Izraeli a ve Švýcarsku; spolupracoval s Interpolem, byl členem komise proti šíření drog v Ženevě a zastupoval Izrael při výročních konferencích Spojených národů. Po smrti Very (1980), kterou těžce nesl, pracoval jako bankovní poradce, psal i nadále německé, anglické a francouzské básně a angažoval se při odhalování pravdy o Eichmannově roli.

TEORIE LŽI

Filosofka a historička Bettina Stangnetová (*1966), žijící v Hamburku, se zabývá teorií lži. Za svou knihu o antisemitských a antijudaistických motivech v Kantově díle byla vyznamenána první cenou německé Filosoficko-politické akademie (2000), významná ocenění získaly i její další práce. Jednu z nich, prestižní Kulturní cenu za literaturu faktu, udělovanou severoněmeckými médii, obdržela za knihu *Eichmann před Jeruzalémem. Nerušený život masového vraha* (2011). Tato závažná analytická a kritická biografie je odpovědí na kontroverzní publikaci Hannah Arendtové *Eichmann v Jeruzalémě. Zpráva o banalitě zla* (1963).

„Můj zájem o genezi lži a její důsledky vychází ze zájmu o filosofii. Když někdo o sobě říká, že miluje pravdu, měl by se vypořádat se lží,“ říká Bettina Stangnetová v nedávném rozhovoru s autorkou tohoto článku. „Filosofie nás učí klást otázky a přemýšlet s velkými mysliteli, kteří hledají pravdu. Zda jsou jejich myšlenky funkční, zjistíme, když se zabýváme myšlenkovými pochody lidí, jako byl Eichmann. Čist jeho výpovědi je exemplární zkouška. Chtěla jsem dokázat, že filosofii je možné aplikovat v praxi. Eichmann je výrazný příklad.“

Na otázku: „Je Eichmann příkladem radikálního zla, jak je formuloval Immanuel Kant?“ odpovídá: „Kantova teorie radikálního zla je komplexní a nelze ji

aplikovat podle potřeby. Kant vyvozuje tento pojem z poměru k rozumu a poznání. Jako protiklad k banalitě zla je tento pojem nevhodný. Chtěla bych však zdůraznit, že Kantovo radikální zlo existuje, stejně jako banalita zla Hannah Arendtové, obě teorie se nevylučují. Adolf Eichmann bohužel dokázal sloužit v praxi radikalitu s banalitou a natropil neuvěřitelné škody.“

Otázka na okraj: „Je vaše bádání o teorii lži podmíněné antisemitskými a antijudaistickými motivy u Kanta?“

„Tato tematika nemá s Kantovým antisemitismem nic společného. Kant v tomto případě také nelže, tvrdí pouze nesmysly, jako to činí občas každý z nás.“

Když Bettina Stangnethová hledala prameny k Eichmannově životopisu v curyšském Archivu současných dějin, objevila v pozůstalosti Avnera Wermera Lesse rukopisný lístek s povzdechem: „Lež!!! Samá lež!!!“ Začala se zajímat o Eichmannova vyšetřovatele, který před soudem vypovídal, ale nesměl mluvit s novináři. Striktní zákaz informací si vyžádal západoněmecký kancléř Konrad Adenauer, který se obával, aby nebylo poškozeno dobré jméno Německé spolkové republiky. Vydání Eichmanna německé spravedlnosti si nepřál, stejně jako západoněmecká tajná služba a americká CIA, které o Eichmannově pobytu v Argentíně měly dobré informace.

Avner Werner Less se zabýval Eichmannem systematicky, sbíral dokumenty, a především komentoval a analyzoval jeho lživé výpovědi. O knihu, kterou připravoval, nebyl oficiálně zájem: německá a rakouská nakladatelství se nechtěla k ožehavému tématu vracet. Bettina Stangnethová zpracovala řadu dokumentů a rukopisů z Lessovy pozůstalosti, doplnila ji úryvky z rukopisů a dokumentů, rozhovory a korespondencí s pamětníky a vydala je na sklonku minulého roku. Autorce poskytl řadu rozhovorů, osobní archiv a bohatý fotografický materiál také Lessův syn Alon (*1949), který žije nedaleko Curychu a předal po smrti svého otce jeho pozůstalost Archivu současných dějin.

HELENA BECKER KANYAR,
Basilej

Avner Werner Less, Lüge! Alles Lüge! Aufzeichnungen des Eichmann-Verhörers, rekonstruiert von Bettina Stangneth, Zürich-Hamburg, Arche Literatur Verlag 2012, 347 stran.

NA NÁVŠTĚVĚ U PETSCHKŮ

(dokončení ze str. 13)

za niž Otto zaplatil 6 milionů korun. Bruselská tapiserie z konce 17. století je připisována Albertu Auwerxovi a zobrazuje boha Neptuna dohlížejícího na stavbu Jansonovy lodě Argo.

Zachovaly se i předměty denní potřeby, jídelní nádobí a náčiní, míšeňský porcelán s jemným růžovým květinovým dekorem i zbytky skleněných servisů slavných sklárů J.&L. Lobmeyr, Moser a Harrachovské sklárny.

TECHNICKÉ VYBAVENÍ VILY

Veškeré technické vybavení, rozvody tepla, elektřiny a další byly instalovány co nejméně nápadně. Vrcholem techniky byly stěny dlouhé více než 10 metrů oddělující zimní zahradu od přízemí domu a od terasy vystupující z domu do rozlehlého trávníku zahrady. Stěny elektricky zajišťovaly do podzemí, kde je dodnes velká strojovna. V podzemí se nacházel bazén ve stylu římských lázní. Na špičkové úrovni dobových možností byly i kuchyně a prádelna, jež se dochovaly ve značně původním stavu.

Provoz vily vyžadoval poměrně četný, asi patnáctičlenný personál. Celý provoz řídili majordom pan Pokorný a hospodyně slečna Fürstová. Otto Petschek měl svého komorníka, Slováka Matyáše Hasela, kuchyni velela paní Červená. Zahradu měli na starost zahradníci pod vedením pana Valáška.

ODCHOD ZE ZEMĚ

Politický vývoj v Evropě 30. let židovskou podnikatelskou rodinu záhy ohrozil. Petschkové se nejprve stahovali z Německa, postupně i ze Sudet a okleštěné druhé republiky do Anglie a později do Ameriky. Značný díl majetku se jim podařilo převést do zahraničí, významná část však byla po okupaci zabráná, z jejich bankovní budovy se stalo pověstné sídlo gestapa. Petschkovým se podařilo z Československa včas emigrovat, nejprve do Anglie, poté do Ameriky.

Petschkovu vilu po obsazení Československa zabralo velitelství wehrmachtu. Po osvobození v květnu 1945 dům krátce využívala Rudá armáda, pak už ho získalo ministerstvo národní obrany (MNO), od kterého si ji v září 1945 po intervenci prezidenta Edvarda Beneše pronajal americký velvyslanec Laurence A. Steinhardt. MNO pak převedlo vilu do majetku města Prahy a krátce nato Spojené státy dům i s vybavením odkoupily za 1,57 milionu dolarů. Až v roce 1982 v rámci majetkoprávního vypořádání mezi USA a ČSSR získali

Petschkové náhradu za část majetku, který v Československu před válkou zanechali. Vila zůstává rezidencí velvyslanců USA. (V této souvislosti stojí za zmínku osud vily Ottova bratra Friedricha: již v roce 1927 ji prodal jinému významnému bankéři Jiřímu Popperovi, který před válkou odjel do Londýna. Po válce daroval prezident Edvard Beneš rozsáhlou nemovitost včetně vybavení vily a okolních budov Sovětskému svazu jako dar za zásluhy o osvobození tehdejšího Československa. Vila je dodnes v majetku Ruské federace, která zde zřídila velvyslanectví, nicméně spory okolo jejího navrácení dědicům původních majitelů nejsou dosud ukončeny.)

PŘÍBĚH POKRAČUJE

Architekt výstavy Tomáš Bílek dokázal v sále NTM evokovat prostor rezidence tím, že napodobil její symetrické řešení. Do expozice vstupují návštěvníci vysokým dřevěným portálem, od něhož se kráčí přímo „domů“, k monumentální fotografii frontální fasády rezidence. Prostory po stranách sálu jsou od pomyslné vstupní haly odděleny stěnami s oblym zakončením, jež jako by imitovaly eleganci vily, a uvnitř takto vytvořeného prostoru pak procházíme jednotlivými tematickými oddíly týkajícími se zařízení a vybavení rezidence. Zde jsou instalovány i originální prvky z domu. K vidění je leccos: stoly, židle, lampy, sklo a porcelán, elegantní fitness centrum, vybavení kuchyně, prádelny včetně pračky, dále desítky velmi zdařilých fotografií interiérů i exteriérů, detailů i celků. Tvůrci výstavy se očividně snažili představit rodinu Petschků a péči, již stavebník návrhu, realizaci a vybavení rezidence věnoval, co nejuplněji.

Velvyslanec Norman Eisen se o vile zmiňuje i na svém blogu. Vyjadřuje osobní pocit z domu, který za války obývali ti, kdo vyvraždili rodinu jeho matky a ji samu deportovali do koncentračního tábora. Hovoří o tom, jak zde nacházel stopy minulosti: štítky s razítkem gestapa na elegantním nábytku, v hromadě starých not zpěvník Hitlerjugend, i o tom, jak on sám, pobožný Žid, tyto stíny zahání. Na dveřích jsou připevněné mezuzy, na Chanuka se rozsvěčují svíce a na stěnách visí obrazy zapůjčené ze Židovského muzea, mezi nimi díla vytvořená v Terezíně. Příběh Petschkovy vily tedy v jistém smyslu pokračuje. Výstava v Národním technickém muzeu je přístupná do konce března.

ALICE MARXOVÁ

SPOMÍNÁM SI...

(dokončení ze str. 9)

Môj otec holdoval dvom vášňam: Slobodnej Európe a kverulantstvu. Aby som ostal spravodlivý, musím predoslať, že keď nás mama opustila, mal 53 rokov a za sebou prinajmenšom dve životné katastrofy – nacistickú a komunistickú –, čo v situácii muža náležiaco k strednej technickej inteligencii, degradovaného z politických dôvodov na robotníka – s patrične skromným zárobkom – so zodpovednosťou za dvanásťročného fagana na prahu puberty nevytvára tie najpriaznivejšie podmienky pre optimisticky pozitívne nazeranie na svet. Odhliadnuc od toho, že sú napäté vzťahy medzi otcami a synmi od nepamäti bežnou záležitosťou, nemohlo z nás za týchto okolností sedemročné spolunažívanie osamelých „dvoch chlapov v chalupe“ urobiť dvojicu nerozlučných spriaznených duší.

Otec skončil pred vojnou v Bratislave strojníku priemyslovku, ale viac ako o strojarinu sa zaujímal o slaboprúdovú elektroniku. Ako mladý zamestnanec bratislavskej veľkoobchodnej firmy Edison prijal ponuku vtedajšieho zástupcu nemeckého výrobcu rozhlasových prijímačov Telefunken – istého pána Pelikána, ktorý mal v jeho živote zohrať ešte zásadnú úlohu – a otvoril si vo svojej rodnej Trnave rádioobchod s preferenčným a oficiálnym zastúpením prístrojov značky Telefunken. Že oňho prišiel hneď dva razy, už som spomenul. Pri druhej likvidácii bol prezieravý a kým sa stal zamestnancom opravárskej dielne mestských komunálnych služieb, stihol si uliati zo zásob obchodného skladu pekný fundus náhradných súčastiek, ktoré mu potom – pečlivo uložené a roztriedené vo veľkej bielej skrini u nás v predsieni – v priebehu 50. a 60. rokov dopomohli k príjemnému vedľajšiemu zárobku.

Na začiatku 50. rokov mu ponúkli ako kvalifikovanému strojárvi a straníkovi miesto vedúceho údržby v Coburgovej fabrike, nesúcej vtedy nápis národný podnik Kovosmalt, ktorá sa mala neskôršie prerodiť na Trnavské automobilové závody. Otec miesto prijal, ale v rámci antisemitickej vnútrostraníckej čistky po procese proti Slánskemu mu prišili sabotáž, zo strany ho vylúčili a preradili ho pracovne na manuálneho robotníka. To bola cesta, po ktorej dospel ku svojmu kverulantstvu, do ktorého ma syste-

matically zaťahoval nielen ako pasívneho poslucháča a diváka, ale aj ako aktívneho spoluhráča. (...)

STARÍ ZÁKAZNÍCI

Než si šiel otec lahnúť, sedával skoro každý večer pri svojom malom pracovnom stole pod oknom vedúcim pod fórhauz v obývačke a opravoval rozhlasové aparáty. Boli to obrovské muzeálne hebedá ročníkov 1925–1949 s veľkými rádiolam-

Otec A. Adler-Ambros.

pami, so sklenenými škálami plnými exotických mien ako Beromünster, Deutschlandsender alebo Hilversum a s veľkými jedovato zelenými svietiacimi magickými okami, ktoré sa pri krútení gombíkom hľadáčika staníc cukom sťahovali a opäť šmahom rozťahovali ako hladké svalstvo v populárnovedeckých krátkych filmoch na nonstope v kine Tatra. Prístroje k nám do opravy prinášali starí zákazníci z čias obchodu vtiesneného medzi kino Tatra a radnicu, a väčšina z nich by vlastne ani nebola musela za opravu platiť (aj keď to všetci robili), lebo k väčšine z nich sme si zasa chodievali po služby my. Keď pán Hoblík, u ktorého som sa kedysi na Štefánikovej učil azbuku, odišiel do dôchodku, chodili sme sa k nemu domov na Hviezdoslavovú strihať. Bicykle sme dávali do opravy pánovi Fišerovi cez ulicu naproti nám. Nožníčky a nože sme chodili dávať brúsiť pánovi Bajzovi na Radlinského. Pán Mazúr na Masarykovej mi ušil môj jediný na mieru šitý kabát v živote – o tom bude ešte reč. Najväčším majstrom zo všetkých bol šuster pán Dzurenka na ulici 29. augusta, lebo jeho znalosti sa neobmedzovali na obuvnícke remeslo. Otca po dlhé roky trápili kurie oká a raz sa

s tým pánovi Dzurenkovi zveril. Ten mu kázal vyzuť topánku a vyzliecť ponožku, vzal kúsok kriedy, kurie oko nakriedoval a potom si otec musel topánku zasa obuť. Pán Dzurenka si vzal príhodný vercajk – špeciálne vyhotovenú škrabku – a kriedou označené miesto vovnútri topánky vyhobľoval. Tlak zmizol a po čase bolo po kurích okách. Táto k veľmi neuspokojivým komunálnym službám paralelná sieť bola veľkou vymoženosťou ľudovodemokratického a socialistického hospodárstva.

S pánom Dzurenkom súvisí aj moja vari najvýrečnejšia spomienka na ľudovú demokraciu v slovenskom malomeste. Spomienka je z roku 1954, kedy som chodil v päťtriedke naproti gymnázia do prvej triedy, ktorú vyučovala pani Letkovská. Šli sme s mamou po Hviezdoslavovej odniesť pánovi Dzurenkovi do opravy pár topánok, keď sa tu naproti nám objavila moja učiteľka. Mala ma rada aj ja ju, tak som sa rozžiariť a povedal som – ako som si myslel slušne –: „Češť práci, súdružka učiteľka!“ Keďže som sa pozeral na ňu, nemohol som vidieť, že sa mama pritom napred zachmúrila a potom sa na pani Letkovskú prevínilo usmiala. Len čo sme zabočili za roh do Hollého, fľasla mi mama šťavnaté zaucho: „To nevieš slušne pozdraviť?“ Vysvetľovanie mi nič nepomohlo. Mama, ktorej ležal doma v zásuvke preukaz členky KSS, ma vyčítavo poučila: „Také veci si môžeš hovoriť v škole. Na ulici je to ‚Rukybozkávam, pani učiteľka!‘.“ Napriek otcovmu presvedčeniu mala mama zjavne cit aj pre jazykové jemnosti v slovenčine.

Otištný text je ukázkou z dosud nevydaných vzpomínek Petera Ambrose (1948), židovského publicisty, prekladateľa, spisovateľa a judaisty pôvodom z Trnavy. Jejich názov Len tam, nie spiatocný – Z Trnavy do Svätého Jura cez Jeruzalem, Berlín, Toronto, Prahu a Karl-Marx-Stadt napovída, že se setkáváme s příběhem, který je sice jedinečný jako každý lidský život, ale současně že jde i o příběh, který si tak či onak vyzkoušela většina československých Židů z poválečné generace, kteří se po roce 1968 rozhodli pro emigraci. Ten Ambrosův je napsán zajímavě, a i když k němu vzhledem k autorově obdivuhodné schopnosti nenechat se zlomit žádným z nezdarů, na kterých trpělivě a cílevědomě pracuje, pravděpodobně přibudou ještě další kapitoly, bylo by záslužné, kdyby se ho na Slovensku ujalo některé nakladatelství. **jd**

IZRAEL: Volit to, co lze změnit

Posun doleva. Takové hodnocení voleb v Izraeli z 22. ledna zaznívá v médiích. Je to překvapivé, neboť od těchto voleb – sebevědomě vyhlášených v říjnu premiérem a konajících se po nevzrušivé kampani – nikdo žádný velký posun nečekal. Ale stalo se, též díky vysoké volební účasti, jež přesáhla 67 procent. Jenže ten posun je třeba trochu osvětlit.

Když se v izraelském kontextu mluví o posunu doleva, jde o posun od jestřábů k holubičím, jak praví klišé, od nevstřícného postoje vůči Palestincům i západním spojencům (myšlena je hlavně Obama Amerika) k postoji vstřícnému. Jenže nynější „posun doleva“, jakkoliv vytváří chytlavé novinové titulky, nic z toho neznamena. Znamená jen tolik, že ačkoliv formálním vítězem voleb je Benjamin Netanjahu, jeho Likud (a to kandidoval společně se stranou Izrael je náš domov) dost oslabil – ze 42 křesel na 31. Za neformálního vítěze je pokládán Jair Lapid se stranou Budoucnost existuje (19 mandátů), jenž odsunul Stranu práce (15 křesel). K vítězům se řadí i Naftali Bennett, lídr náboženskosiionistické strany Židovský domov (12 mandátů, o jeden více než tradiční Šas). Jinými slovy, „posun doleva“ neznamena, že nový Kneset bude více levicový, ač si labouristé o něco polepšili. Znamená především to, že bude méně netanjahuovský.

PODĚLME SE O BŘEMENO

Poselstvím voleb je vzestup nových stran a pak různá „ale“. Likud vyhrál, ale je oslabený. Oslabená je tradiční pravice, ale posílila pravice nová – jak liberální Lapid, tak zarputile osadnický Bennett. Leč hlavní změna je v něčem jiném. Jak se zmiňují komentátoři, poprvé od roku 1965 těmto volbám dominovala domácí agenda. Poprvé po desítkách let voliči dospěli k názoru, že témata jako jednání s Palestinci, změny v arabském světě či iránská hrozba jsou sice pro zemi zásadní, ale oni je svými hlasy ovlivnit nemohou. Proto nevolili strany, jež straší strategickými problémy či se podbízejí návrhy na jejich rychlé řešení, ale takové, které se zajímají o problém rovného sdílení břemene.

Ten výraz zní archaicky, ale byl de facto heslem voleb. Jde o odvody daní a plnění vojenské služby bez výjimek, na čemž se shodnou i tak různí lidé jako sekulární Lapid a náboženský Bennett. Dalo by se to vyjádřit i následovně: Teprve v těchto volbách se jasně projevil následek sociálních protestů z léta 2011. Nestaly se izraelskou verzí „arabského jara“, jak se spekulovalo, ale přiměly voliče k zamyšlení. Což není tak špatný výsledek.

Podíváme-li se na volby z hlediska sestavení vlády, je situace trochu nepřehledná. Ty tam jsou doby, kdy o moc soupeřila jasná pravice (Likud) s jasnou levicí (Strana práce), přičemž obě věděly, že do vlády musí stejně přibrat nějaké nábožen-

Jair Lapid se stranou Budoucnost existuje získal 19 mandátů. Foto archiv.

ské strany. Teď se naskytá možnost, že se vláda podporu tradičních náboženských stran vůbec potřebovat nebude, což by byla novinka. Ale nic přesného nelze předvídat. Vlády se chce ujmout Netanjahu (s co možná nejširší koalicí, jak říká), ale těsnou většinu by mohl sestavit i „nebibiovský“ tábor. Už proto zatím nemá velký smysl o budoucí vládě spekulovat. Zajímavější jsou analýzy, které ozřejmují společenské pohyby v zemi.

BEZPEČNOST SE NEMĚNÍ

Amoc Asa-El v *The Jerusalem Post* vyzdvihuje fakt, že poprvé od roku 1965 ve volbách dominuje domácí agenda. Je to nenápadná, ale důležitá změna. Desítky let dávali voliči mandáty pravici a levici k prosazení vizí „Velkého Izraele“ či „území za mír“, až dospěli k názoru, že plýtvají hlasy pro agendu, která se za jejich životů stejně nevyřeší. Postoj ke konfliktu začali nahlížet spíše jako věc managementu než ideologie, jako problém státu, který svým hlasem ovlivnit nemohou. Proto se začali soustředit na agendu,

ktehou by hlasem pro tu či onu stranu ovlivnit skutečně mohli.

Asa-El připomíná, že tomuto trendu se přizpůsobila i Strana práce. Ignorovala zahraniční témata a plně se soustředila na ekonomiku a životní podmínky občanů. Naopak politici, kteří se mu pokusili vzepřít (Cipi Livniová a Šaul Mofaz, šéf strany Kadima), pohořeli. A de facto pohořel i Benjamin Netanjahu coby politik tradičně připomínající hrozby zvenčí.

Proč vlastně neuspěl Benjamin Netanjahu? Nad tím se v *Ha'arecu* zamýšlí Aluf Benn. Premiér vedl patetickou kampaň, ale nenabídl v ní národu naději. Samozřejmě ví, že voliče pálí ekonomika, ceny bydlení a vojenská služba ultraortodoxních Židů, ale potlačil ta témata ve prospěch iránské hrozby, nedělitelného Jeruzaléma a plánů výstavby v osadách.

Znovu a znovu se nechával fotit s vojáky u Západní zdi. Nicméně to, jak píše Benn, „může sice vypadat dobře na Netanjahuově facebookovém profilu, ale nechytlo to za srdce voliče“.

Úspěch Jaira Lapida a Naftalio Bennetta rozebírá Herb Keinon (*The Jerusalem Post*). Pro něj to jsou typičtí kluci z plakátu, kteří lákají na změnu. Přitom změna, pro kterou se teď vyslovili voliči, se netýká bezpečnostní či diplomatické orientace Izraele. K ní by vedl úspěch strany Cipi Livniové, Kadimy či Merecu, ale ten se nedostavil. Ve skutečnosti uspěli ti, kdo zaměřili kampaň na domácí témata – Lapid na rovné sdílení armádního a daňového břemene, Jachimovičová na stát vstřícnější k občanům, Bennett na téma životních nákladů, židovských a sionistických hodnot.

Voliči si podle Keinona uvědomují hrozby z Íránu, chtějíciho zničit Izrael, z Egypta, jehož prezident nazval Židy potomky prasat a opic, z implodující Sýrie i z Palestinské samosprávy, která neukazuje zájem o konečnou mírovou dohodu. Přesto volili strany, pro něž byla tato agenda až druhotná. Proč? Protože Izraelci cítí, že tuto agendu nemohou jako voliči ovlivnit. Už se vyléčili z naivity, že se stačí stáhnout z území, a přijde automaticky mír. Výsledek voleb naznačuje, že země se obrací dovnitř, ale ne k izolacionismu. Spíše se národ smířil s věcmi, které změnit nejdou, a soustředil se na to, co změnit jde. **ZBYNĚK PETRÁČEK**

SNÍH V JERUZALÉMĚ ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

„Největší atrakcí je ale židovské město,“ obdivuje třebečské Záměstí Auto Tip (14. 1.): „Temné průchody a uličky je pojí nejen s okolním světem, ale rovněž mezi sebou navzájem. Nechybí spousta charakteristických architektonických detailů, například tzv. prampouchy. (...) Komunisté jej chtěli kvůli celkové opotřebovanosti v sedmdesátých letech zlikvidovat, naštěstí se tomu podařilo zabránit a nyní probíhá mohutná rekonstrukce.“ ■■ Policie pátrá po mužích, kteří se s umělými vousy a hustými pejzy vydali koncem prosince krást do nejluxusnější pražské ulice – Pařížské. Je možné, že kromě krádeže chtěli muži také neobratně vyvolat dojem, že lupiči byli Židé (Blesk.cz, 12. 1.). ■■ O „Jeruzalému pod nadílkou sněhu, jakou nezažil dvě desetiletí“, referovala Mladá fronta DNES (11. 1.). „Obyvatelé Jeruzaléma, kde napadlo 15 centimetrů sněhu, na sníh nejsou zvyklí. Podle agentury AFP se vydali provozovat radovánky, které moc neznají.

Ke stavění sněhuláka se připojil i prezident Šimon Peres.“ ■■ Novou knihu psychiatra Jaroslava Vacka *Mýtus Věčného Žida. Legendy o Ahasverovi* recenzoval nepříliš přívětivě server iDNES.cz (8. 1.): „Ve Vackově knize se obtížně hledá logická struktura, či alespoň základní klíč, jak se v textu orientovat.“ ■■ Deník Právo (5. 1.) referuje o tom, že izraelská Národní knihovna představila hebrejské rukopisy nalezené v severním Afghánistánu. Jde o první důkaz fyzické přítomnosti Židů v této oblasti, která kdysi spadala pod vládu Peršanů. Dokumenty se našly v jeskyních, které ještě nedávno používali jako skrýše bojovníci Tálibánu. Podobně obsáhlé židovské archivy se dosud našly jenom

v jedné káhirské synagoze; afghánská geniza poskytuje pohled do života Židů ve staré Persii v 11. století. ■■

Zatím posledním v cyklu „setkávání s pamětníkem“ na Základní škole T. G. Masaryka v Kutné Hoře byl Tomáš Graumann, „brněnský Žid, naturalizovaný Američan, křesťanský misionář na Filipínách a jedno ze 669 dětí zachráněných Nicholasem Wintonem“. Zachránil se jediný z celé rodiny (Kutnohorský deník, 21. 12.). ■■ Pod titulkem „Když se Bible chopí Žid“ recenzoval magazín Víkend Dnes (12. 1.) historicky teprve druhý židovský překlad *Pěti knih Mojžíšových* do češtiny. „Není jiného literárního díla, jež by bylo hodno větší pozornosti, lásky a studia,“ cituje recenzent autora překladu rabína Karola Efraima Sidona, který „překlad čtenáři nabízí coby svůj osobní vklad do nikdy nekončícího procesu přibližování se ke Knize knih“. ■■ Nejoblíbenější téma přelomu prosince a ledna byl ovšem konec světa. Např. Znojemský deník (19. 12.) a spolu s ním řada dalších jihomoravských deníků připomínají mj., že „Židé očekávají 6000 let od stvoření světa příchod mesiáše, což by mělo podle přepočtu být v roce 2239. Pak má následovat tisíciletá éra míru, harmonie a blaženosti, podle některých závěrečná etapa světových dějin.“ ■■ Severočeské deníky, např. Žatecký a lounský deník (19. 12.), se při té příležitosti dlouze věnovaly vztahu vědy a magie. Nevyhnuly se ani Rudolfovi

II. a jeho setkání s rabim Löwem, jež se podle legendy mohlo týkat stvoření homunkula. Autor obsáhlého článku Jan Bauer je „nejplodnějším jihočeským autorem všech dob, napsal více než sto knih“. ■■ Po vzniku republiky v roce 1918 se „Židé stali terčem poměrně velké nenávisti z důvodů svého veřejného stranění myšlenky německé“, píše se v podtitulku článku s titulkem „Muzeum připomene 70 let od transportu Židů“ v Hodonínském deníku (22. 1.). ■■ V celostránkové stati o „sportovních revolucionářích“ připomněla MFD (5. 1.) mj. tvůrce moderní fotbalové hry, trenéra druhdy slavného rakouského Wunder Teamu, rodáka z Malešova u Kutné Hory Hugo Meisla. ■■ Titulkem „Skvost, za který se autorovi děkuje“ přivítala recenzentka MfD (14. 1.) české vydání románu *Poste restante* Jindřicha Manna, vnuka Heinricha Manna a syna Ludvíka Aškenazyho, původně českého, po emigraci (1968) německého židovského dramatika a prozaika, narozeného v Polsku. ■■ Zatím nehlouběji podle komentátora LN (22. 1.) klesla úroveň kampaně před prvními přímými prezidentskými volbami v České republice, když tým vítězného kandidáta M. Zemana „recykloval nesmysl skurilního antisemity Adama B.

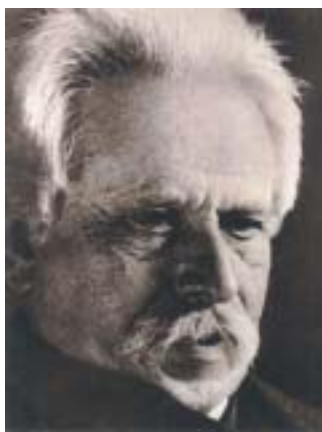
Bartoše“. ■■ „Českým studentům se podařilo protlačit petici za Nobelovu cenu pro Nicholase Wintona až do USA. Je to teprve pár dnů, co začali studenti a filmaři z Los Angeles petici podepisovat.“ (MFD, 8. 1.)

(tp, kresby Jiří Stach)

Kalendárium

Před 80 lety, 30. ledna 1933, jmenoval generál von Hindenburg Hitlera německým kancléřem. Jen několik týdnů poté, 28. 2. 1933, vláda po požáru budovy Říšského sněmu (inscenovaného nacisty) zrušila základní lidská práva zaručovaná ústavou výmarské republiky a v březnu na základě zmocňovacího zákona převzala veškerou politickou moc. Tímto zákonem byla „legálně“ nastolena nacistická diktatura. Kolem deseti tisíc sociálních demokratů a komunistů bylo zatčeno a uvězněno v koncentračních táborech. Mnoho ze zatčených bylo popraveno. Začalo pronásledování židovských obyvatel. Byl to jen počátek: na konci zůstaly miliony mrtvých a masové vraždy v koncentračních táborech, které otfásly základy euroamerické civilizace.

Není mnoho Židů z českých zemí, kteří by měli pomník ve Vídni, například mikulovský rodák JOSEF VON SONNENFELS (1832–1817) nebo příborský rodák SIGMUND FREUD (1856–1939). Jen-

Josef Popper-Lynkeus, 1917. Foto archiv.

že první z nich byl rádcem čtyř císařů, údajně iniciátorem nejvýznamnějších osvícenských reforem, autor řady děl, z nichž občanský zákoník platí de facto v Rakousku dodnes. Rakušané se o něm učí ve škole. Druhý jmenovaný byl zakladatelem psychoanalýzy, jedním z prvních velkých židovských vědců, kteří mohli vyrůstat mimo ghetto. A jeho jméno zná každý. Jen málokdo však dnes zná jméno spisovatele a vynálezce Josefa Poppera, od jehož narození v Kolíně nad Labem (28. 2. 1838) uplyne 175 let. A přece také jeho socha zdobí vídeňský park (u radnice).

JOSEF POPPER-LYNKEUS žil až do roku 1851 v kolínském ghettu, poté studoval v Praze na vyšší reálce, od roku 1854 na pražské a na vídeňské polytechnice; na vídeňské univerzitě pak navštěvoval přednášky z národohospodářství, dějin kultury a estetiky. Přispěl k rozvoji řady oborů, zabýval se mj. možnostmi elektrické přenosové soustavy, vodního elektřinářství, nahlásil řadu patentů, publikoval několik studií z oblasti přírodních věd apod.; neměl však k realizaci svých objevů a nápadů obchodní nadání. Žil chudě, několik let byl zaměstnán u železnice, později se živil jako soukromý učitel, ne-

úspěšný vydavatel novin apod. Ve své novinové a literární tvorbě však neprávem užíval pseudonym *Lynkeus* podle argonauta, jenž byl znám svým pronikavým zrakem. Tak např. v 80. letech předznamenal svými úvahami Einsteinovu teorii relativity, kvantovou teorii, a také psychologii, již obohatil reflexí snu na základě analýzy konfliktního vztahu mezi sociálním vědomím a animalitou.

Proslavil se však až svými pracemi o sociálně-reformních otázkách, které vyústily v koncepci „všeobecné vyživovací povinnosti“. Tuto základní ideu formuloval v díle *Allgemeine Nährpflicht als Lösung der sozialen Frage* (1912), jež spočívá na jeho idealistické vizi důstojného a spravedlivého uspořádání lidské společnosti.

Literátem se stal vydáním knihy drobných prozaických textů *Phantasien eines Realisten* (1899), která se dočkala mnoha vydání i v překladech (část vyšla česky knižně roku 1921 pod názvem *Fantasie realisty*). Max Brod později v *Pražském kruhu* psal o vlivu Popperovy knihy na svou prvotinu *Tod der Toten!* (1906), autora si cenili např. Albert Einstein, Stefan Zweig či Sigmund Freud, který ho označil za „jednoho z největších mužů své doby“ a napsal o něm ve stati „Josef Popper-Lynkeus und die Theorie des Traumes“ (1923) mj.: „Na důkaz, že snad mohu označit překroucení snového významu za jádro svého pojetí snu, zařazuji zde poslední část povídky *Snění jako bdění* z Lynkeovy *Fantazie Realisty* (...), v níž nalézám charakter i podstatu svého učení.“ Josef Popper-Lynkeus zemřel pozapomenut ve Vídni 22. 12. 1921.

Z osobností, které mají svá výročí koncem ledna a v únoru, připomínáme ještě alespoň tři. Učitel na hlavní židovské škole v Praze, přední postava pražské haskaly **PETER BEER** (19. 2. 1758 Nový Bydžov–10. 1. 1838 Praha) – 255 a 175 let. ■ Básník, dramatik a spisovatel z „užšího pražského kruhu“ Maxe Broda **OSKAR BAUM** (21. 1. 1883 Plzeň–20. 3. 1940 Praha) – 130 let. ■ Novinář, „poslední pražský německý lyrik židovského původu“, politický vězeň z 50. let **OSKAR KOSTA** (13. 11. 1888 Golčův Jeníkov–4. 2. 1973 Praha; do roku 1937 užíval jména **OSKAR KOHN**) – 40 let.

(tp, mt)

ZNIČENÉ ŽIDOVSKÉ PAMÁTKY SEVERNÍCH ČECH 1938–1989

V průběhu takzvané křišťálové noci z 9. na 10. listopadu 1938 bylo na severu Čech zničeno 35 synagog a dalších 25 během samotného válečného období. Celá stovka synagog zmizela z území našeho státu v letech 1948 až 1989, třináct z nich z dnešního Ústeckého kraje. Ušetřeny nebyly ani židovské hřbitovy – těch od počátku druhé světové války do roku 1989 zaniklo na 70 ze čtyř set.

V pražském Klementinu byla otevřena putovní výstava *Zničené židovské památky severních Čech 1938–1989*. Rozsáhlý projekt připravilo ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze, FF Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, FF Univerzity Karlovy v Praze, Národní knihovnou, Národním památkovým ústavem a s dalšími institucemi občanské sdružení Společnost pro obnovu památek Úštěcka.

Expozice, instalovaná na dvoujazyčných panelech (česky a německy) ve výstavním sále Galerie Klementinum na Starém Městě v Praze 1 se věnuje všem synagogám, které byly vypáleny, devastovány či prostě zbořeny. Každé lokalitě (Litoměřice, Jablonec n.N., Ústí n.L., Most, Lovosice, Libochovice, Liberec, Chomutov, Kadaň, Česká Lípa, Sobědruhy, Teplice, Radouň a Údlice) je věnován samostatný text, informující o historii židovského osídlení, synagogy nebo modlitebny a hřbitova či hřbitovů v okruhu působnosti místní židovské obce. Zaniklé památky jsou dokumentovány množstvím unikátních fotografií, plánek, mapek a nákrešů, které umožňují návštěvníkům udělat si představu o židovských obcích a synagogách v severních Čechách před 2. světovou válkou i o osudu, který je potkal.

Součástí výstavy jsou však i informace a doklady o synagogách a hřbitovech, které se péčí příslušné židovské obce nebo Federace ŽO podařilo zachránit, opravit, restaurovat a zpřístupnit. Jako příklad slouží panel věnovaný osudu synagogy a hřbitova v Úštěku. Ze stavu těsně před demolicí prošla zdejší synagoga péčí FŽO v letech 1993–2003 rozsáhlou rekonstrukcí, zničený hřbitov obnoven a upraven, takže obě památky jsou dnes, včetně expozice o židovském školství, opět přístupné veřejnosti. Jak uvádí katalog výstavy: „Systematická obnova rozsáhlého fondu židovských památek, uskutečňovaná prostřednictvím židovských institucí nemá svým způsobem obdoby ani v evropském měřítku a jako taková si zcela objektivně zasluhuje mimořádné pozornosti a vážnosti.“

Výstavu, můžete navštívit do 3. března denně kromě pondělí od 10.30 do 18.00. Vstup volný.

jd

KNIHY VE SLEVĚ**JEHUDA BAUER****Úvahy o holocaustu**

■ Nakladatelství Academia zlevnilo některé své starší tituly, mezi nimi také uvedenou knihu pražského rodáka Jehudy Bauera, profesora Hebrejské univerzity a světově uznávaného historika šoa. Autor si klade otázky jako: Jak lze vysvětlit, že k něčemu takovému vůbec došlo? Jak se stalo, že v některých evropských zemích se podařilo většinu židovských spoluobčanů zachránit? Měl holocaust nějaký vliv na vznik Státu Izrael? J. Bauer o tématech přemýšlí v celistvější perspektivě, než bývá zvykem – jednotlivé kapitoly se místy blíží filosofickým esejům, podloženým mimořádnou znalostí historických faktů. Čtenář tak má možnost sledovat vývoj teologických názorů na šoa a současně se zamyslet nad fascinujícími příběhy hrdinů židovského odboje.

Vydalo nakl. Academia roku 2009. Z anglického originálu přeložil Tomáš Vrba; 319 stran, cena po slevě 100 Kč.

MICHAL FRANKL**Emancipace od Židů**

■ V internetovém obchodu nakl. Paseka (www.paseka.cz) lze zakoupit tuto publikaci, v níž autor zaplňuje jednu z mezer v historiografii zabývající se českými dějiny a líčí vznik, vývoj a projevy moderního antisemitismu v české společnosti na konci 19. století a zasazuje je do kontextu vzestupu evropských antisemitských hnutí. Nepřeceňuje přitom národnostní konflikt mezi Čechy a Němci v českých zemích, věnuje se i vývoji katolického či křesťansko-sociálního antisemitismu.

Vydalo nakl. Paseka roku 2008; 408 stran, cena po slevě 99 Kč.

GUSTAV JANOUCHE**Hovory s Kafkou**

■ Kniha pražského Němce Gustava Janoucha patří k nekontroverznějším knihám v bohaté literatuře o Franzi Kafkovi. Přestože se mladý Janouch s Kafkou nepochybně setkal, většina germanistů považuje jeho knihu za vyfabulovanou. To ovšem nezabránilo tomu, aby kniha nevyšla v mnoha světových jazycích a v mnoha oblastech (například v Latinské Americe) se nestala jedním z nejdůležitějších klíčů k proniknutí do Kafkova světa. První české vydání Janouchovy knihy vychází z rozsáhlým doslovem Veroniky Tuckerové obsahujícím řadu nových informací o autorovi, poznámkami knihu doplnil Marek Nekula.

Vydalo nakl. Torst v Praze roku 2009. Z německého originálu přeložila Eva Kolářová; 324 stran, v současné době knihu prodávají Levné knihy za 39 Kč.

KNIHY VÝSTAVY**UDÁLOSTI****PRVNÍ MEZINÁRODNÍ SEMINÁŘ MAGEN DAVID**

■ Ve dnech 4.–9. listopadu 2012 proběhl v Jeruzalémě mezinárodní seminář z urgentní medicíny (tedy oboru, jenž se zabývá poskytováním, organizováním a vědeckým zkoumáním neodkladné péče u stavů, které bezprostředně ohrožují život postiženého). Seminář určený pro lékaře, záchranáře a zdravotní sestry poprvé pořádala Magen David Adom (Červená Davidova hvězda, MDA), organizace, která od roku 1930 zajišťuje provozování záchranné služby a provoz krevních bank v Izraeli. Její členové se věnují také výuce první pomoci a humanitárním aktivitám po celém světě, v současnosti pro ni pracuje okolo 12 000 dobrovolníků. Semináře se zúčastnilo okolo dvaceti lékařů a záchranářů z Anglie, České republiky, USA, Haiti, Austrálie, Itálie, Jižní Afriky a z Bulharska.

Nejprve každý účastník referoval o systému záchranné služby ve své zemi. V přednáškové části kurzu zazněla témata věnovaná historii a současnosti MDA a její roli v Izraeli a ve světě, zejména však témata z urgentní medicíny, včetně stavů za zvláštních situací. Mohli jsme se dozvědět mimo jiné o lékařských zkušenostech Izraele během válek a druhé intifády, navštívili jsme Národní dispečerské centrum MDA, které řídí záchrannou službu. Další naší zastávkou bylo Národní krevní centrum v největší nemocnici v zemi Šeba Tel Hašomer. Jeden den jsme strávili v nemocnici Assaf Harofeh; na stanici Bloombergovy MDA v Jeruzalémě jsme se nejprve teoreticky připravili, jak zvládat hromadná neštěstí, a posléze jsme si tuto situaci vyzkoušeli na simulovaném cvičení v okolí Jeruzaléma. Další den jsme strávili na stanici záchranné služby MDA a účastnili se výjezdu k pacientům.

Na konci kurzu jsme se věnovali tématu dobrovolnictví zdravotníků v Izraeli v čase míru i války, hromadného neštěstí či jiného stavu nouze. Zazněl nápad vytvořit organizaci Medical Friends of MDA, jež by sdružovala zdravotníky z celého světa, kteří by za krizových situací přijeli pomáhat do Izraele. Nápad se již začal uskutečňovat.

Kurz byl velmi dobře připravený a přínosný. Nezbyvá mi proto než jej doporučit a pozvat všechny zájemce na následující Emergency Medical Course, který se koná **10.–15. března** v Izraeli. Více informací získáte na vickia@mda.org.il nebo abraham.bucek@gmail.com.

MUDr. Abraham Buček

GERTI DEUTSCH:**FOTOGRAFIE 1935–1965**

■ Výstava v Rakouském kulturním fóru (Jungmannovo nám. 18, Praha 1) představuje přehled tvorby pozoruhodné vídeňské židovské fotografky **Gerti Deutsch** (1908–1979), jejímž těžištěm jsou kromě portrétu a snímků z cest fotoreportáže. Výstava je přístupna do 30. dubna, po–pá 10–17 hodin, kromě rakouských a českých svátků a akcí v RKF. Vstup volný.

DISKUSE O IZRAELI A BLÍZKÉM VÝCHODĚ

■ Ve středu **27. února** 17.00 se v Ústavu mezinárodních vztahů (Nerudova 3, Praha 1) uskuteční diskuse, v níž vystoupí dr. **Leo Pavlát**, ředitel ŽMP, a prof. **Pavel Barša** z Ústavu politologie FF UK. Budou hovořit na téma *Židovství, Izrael, Blízký východ, antisemitismus*. Moderuje Marek Čejka z Ústavu mezinárodních vztahů. Máte-li zájem o účast, potvrďte ji e-mailem (registrace@iir.cz) nejpozději do 26. února.

JAD VAŠEM HLEDÁ FILMY

■ Památník obětí a mučedníků šoa Jad vašem v Jeruzalémě pátrá po filmech zachycujících jakékoli záznamy z židovského prostředí: z obcí, oslav svátků, z obchodů, rodinných oslav, sportovních aktivit atd. Máte-li takové snímky, kontaktujte laskavě pana Simu Moasse (sima.moass@yadvashem.org.il) a on s vámi projedná jejich zapůjčení či prodej památníku.

PROGRAM DSP HAGIBOR

■ 11. 2. v 16.00: Mišpacha zpívá chasidské a židovské lidové písně.

■ 18. 2. od 15.30: *Deset hvězd* – revitalizace židovských památek: beseda s dr. Evou Kosákovou.

■ 25. 2. od 15.30: *Hudba čtyř století* – baroko. Účinkují studenti Pražské konzervatoře – A. Yasinski, M. Řehák.

ROŠ CHODEŠ MÁ 28 STRAN

■ Občas jsme od čtenářů slyšeli, že používáme příliš malý typ písma. Od ledna letošního roku byl proto rozsah časopisu zvýšen o 4 strany. To umožňuje publikovat texty v čitelnější podobě, využívat více ilustračního materiálu a obohatit měsíčník i tematicky. První číslo s 28stránkovým rozsahem vyšlo již v lednu, cena časopisu zůstává stejná. Současně došlo ke změně ve vedení redakce: po Tomáši Pěkném, jenž tuto práci vykonával od roku 2004, se šéfredaktorkou stala Alice Marxová (v *Rech* pracuje od roku 1991). Věříme, že uvedené změny oceníte. Uvítáme vaše názory na obsah časopisu i inspiraci pro témata, která by vás zajímala, a doufáme, že nám zachováte svou přízeň. red.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(společenský sál, Maiselova 18, Praha 1)

Káva o čtvrté

■ V pondělí **4. února** od 15.30 zavítá na „Kávu“ paní Mgr. **Gabriela Jirásková**. Pohovoří o současných projevech antisemitismu v ČR a o bezpečnostních rizicích pro židovskou komunitu a židovské objekty. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ Ve středu **27. února** od 15.00 přijde na obec spisovatel, překladatel a glosátor **Ivo Šmoldas**.

PURIM 5753

■ Židovská obec Praha vás zve na tradiční purimovou zábavu. Koná se **23. 2.** od 20.30 v Židovské radnici. Vystoupí Divadlo Feigele, Hana Frejková, zahraje Robert Fischmann Qt., pro každou masku je připravené překvapení. Po 22.00 pokračuje zábava ve 3. patře. Sál a bufet bude otevřen od 19.30. Vstupenky lze zakoupit v pokladně ŽOP (Maiselova 18, 2. patro) od 11. 2., dospělí 120 Kč, studenti a důchodci 60 Kč, k stání 50 Kč.

PURIM PRO DĚTI

■ Sociální oddělení ŽOP vás srdečně zve na velký dětský purimový maškarní bál. Koná se **24. 2.** od 14.00 v hlavním sále obce. Program: vystoupení divadla Feigele, bublinář, hry o ceny, malování na obličej, šlachmones pro každou masku a spoustu jiné zábavy.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V PRAZE**

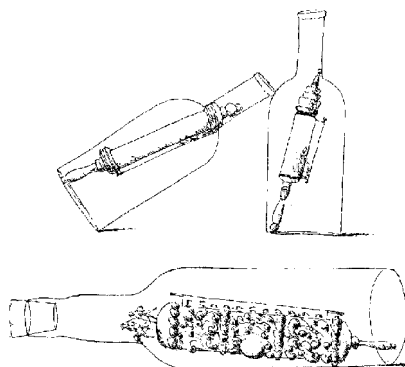
(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 5. 2.: **Praktický judaismus**. Slavnostní představení knihy rabína Jisra'ele Me'ira Laua, bývalého vrchního rabína Státu Izrael, kterou vydalo Nakladatelství P3K. Představí ji její překladatel Jiří Blažek a o ortodoxním judaismu v každodenním životě budou diskutovat Jan Divecký a Gafna Váňová.

■ 6. 2.: **Jewish2Jazz**. Koncert houslisty Alexandra Shonerta a klavíristy Alexandra Khristianova. Vstupné 60 Kč.

■ 12. 2.: **Současná izraelská Art Music – pohled napříč generacemi**. Přednáška izraelského hudebního skladatele Ayala Adlera, v níž představí významné osobnosti současné izraelské Art Music, u nás známé spíše pod označením moderní vážná hudba. Zabývat se bude mimo jiné tématem přítomnosti specifických židovských prvků v hudbě vybraných izraelských skladatelů, ale také tendencí směřování k modernímu

**KULTURNÍ
POŘADY**

Mark Podwal: Purim.

a abstraktnímu hudebnímu jazyku. Ayal Adler představí různorodou povahu izraelské Art Music danou jedinečnou polohou Izraele a jeho rolí „tavicího tyglíku“ mezi západní a východní hudbou. Přednáška bude v anglickém jazyce bez překladu.

■ 19. 2.: **Paragrafy lemovaná cesta do Osvětlení**. Nad knihou Heleny Petrův (Právnická fakulta UK, Ústavní soud Brno) *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava* bude s autorkou diskutovat Petr Brod. Debata se zaměří mimo jiné na povahu antisemitské legislativy, „arizaci“ židovského majetku a postavení tzv. židovských míšenců.

■ 20. 2.: **Dobré i špatné zprávy o Purimu z mezináboženské perspektivy**. Přednáška předsedkyně Mezinárodní rady křesťanů a Židů (ICCJ) Debbie Weissman. Přednáška je pořádána ve spolupráci se Společností křesťanů a Židů (SKŽ) a bude v angličtině s konsekutivním tlumočením do češtiny.

■ 26. 2.: **Lidská práva a judaismus**. Přednáška religionisty Aleše Weissse a ortodoxního rabína Menaše Klimenta. Moderuje Pavel Hošek.

■ 27. 2.: **Od antijudaismu k antisemitismu... a zpět?** Přednáška profesora historie a politických věd na American University of Paris Stevena Endlunga, která se zaměří na podceňovanou roli náboženských institucí a náboženskosti obecně při studiu antisemitismu 19. století. Přednáška se koná ve spolupráci s Pražským centrem židovských studií a proběhne v anglickém jazyce se simultánním tlumočením do češtiny.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 17. 2.: Lviček Arje na návštěvě u rabiho Löwa. Navštívíte velkého rabiho Löwa, s nímž se vydáte za tajemstvím stvoření golema. Jak se tvoří golem a co je posvátný šém? Přijďte a uvidíte. Prohlídka: Starý židovský hřbitov. Jednotné vstupné 50 Kč.

■ Výstava v prostorách OVK: Jindřich Buxbaum: **Židovská škola dnes – Ješiva v Kyjevě**. Do 28. 2. Otevřeno po–čt 10–15 hod., pá 10–12 hod., a dále během večerních programů a po domluvě.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kapitána Jaroše 3, Brno)

■ 7. 2. v 17.00: **Vytěsněná elita** – vernisáž výstavy věnované zapomenutým učencům z Německé univerzity v Praze, kteří byli po roce 1938 na základě rasistických zákonů nacionálněsocialistického Německa stigmatizováni pro svůj židovský původ. Výstavu uvedou její autoři PhDr. Petr Hlaváček, PhDr. Dušan Radovanovič z FF UK. Vstup volný. Výstava je přístupná celý únor.

■ 12. 2. v 18.00: **Zajímavé archivní prameny k dějinám Židů na Moravě**. Posluchači se seznámí s vybranými archivními prameny uloženými v Moravském zemském archivu v Brně, zvláštní pozornost bude věnována problematice židovských matrik. Přednáška Mgr. Lucie Křížové, vedoucí Oddělení pro využívání archiválií Moravského zemského archivu v Brně. Vstupné 30 Kč.

■ 19. 2. v 18.00: **Polsko-židovské vztahy ve 30. letech 20. století**. Přednáška Mgr. Jaroslava Kadlece v rámci cyklu přednášek „Polsko-židovské vztahy ve 20. století“. Vstupné 30 Kč.

■ 24. 2. neděle ve 14.30: **Jak se žilo v biblických dobách... králům a královnám**. Dílna pro rodiče s dětmi od 5 let. Vstupné 30 Kč.

■ 26. 2. v 18.00: **Jak se tloukla okna**. Veselelohru z přelomu století na motivy povídek Vojtěcha Rakouse zahraje divadelní soubor Ampulka z Třebíče. Vstupné 30 Kč.

■ 28. 2. v 18.00: **Purim – svátek losů**. Přednáška Mgr. Tány Klementové o nejveselejším židovském svátku, promítání fotografií z karnevalového průvodu v Tel Avivu, ochutnávka Hamanových uší. Vstupné 30 Kč.

VÝSTAVA V ŽIDOVSKÉ RADNICI

■ Na chodbě ve druhém patře Židovské radnice (Maiselova 18, Praha 1) lze zhlédnout výstavu snímků londýnské fotografky Marion Davies s názvem **Letný pohled na zanikající svět marockých Židů**.

Její životním tématem je holokaust a jeho dopad na životy přeživších. Je spoluautorkou knihy básničky Jane Liddell-King, věnované českým Židům, kteří přežili jak šoa, tak i období komunismu. Kniha vznikla při pátrání po původu svitku Tóry z Pardubic, která se nyní nalézá v synagoze v Cambridgi. Na svých cestách dokumentuje i zanikající svět židovství; z tohoto cyklu jsou vystavované fotografie z Maroka.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Příjmací zkoušky nanečisto:** Lauderovy školy nabízejí všem uchazečům o studium v primě či kvintě našeho gymnázia možnost nezávazně si vyzkoušet přijímací zkoušky. Konají se **11. února** od 14.30 do 18.00 v budově školy.

Zájemci se mohou přihlásit do 10. února na e-mailové adrese skola@lauder.cz či na telefonním čísle 246 080 784. Přijďte si bez stresu a obav z neúspěchu vyzkoušet, co umíte a co je třeba ještě doplnit. Nejúspěšnějším řešitelům nabídne škola přijetí bez dalších zkoušek. Více na www.lauder.cz. *ip*

VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ NA POZICI ŘEDITEL/KA STŘEDISKA ŽIDOVSKÉ OBCE V PRAZE

■ ŽOP vypisuje výběrové řízení na pozici ředitel/ka Komplexní domácí péče Ezra – nestátního zdravotnického zařízení a registrované sociální služby Osobní asistence.

Požadavky: vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání v sociální nebo zdravotnické oblasti; odpovídající pracovní zkušenosti, z toho alespoň 5 let na manažerské pozici podmínkou; orientace v problematice a znalost legislativy v oblasti zdravotnictví a sociální práce; zkušenosti z oblasti projektového řízení; velmi dobré komunikační a prezentační dovednosti; strategické myšlení; flexibilita; schopnost vést tým a pracovat v něm; vztah k judaismu a povědomí o holocaustu trauma; kladný vztah k seniorům; pokročilá znalost práce na PC; aktivní znalost anglického jazyka.

Příhláška uchazeče musí obsahovat: jméno, příjmení, titul, datum a místo narození, státní příslušnost, místo trvalého pobytu, kontaktní adresu a telefon, e-mail a vlastnoruční podpis; kopie dokladů o nejvyšším dosaženém vzdělání; strukturovaný profesní životopis s údaji o dosavadních zaměstnáních a praxi (zejména manažerské), odborných znalostech a dovednostech; výpis z evidence Rejstříku trestů ne starší než 3 měsíce; motivační dopis; poskytnutí referencí; podepsaný souhlas se zpracováním osobních údajů; aktuální fotografii.

Příhlášku laskavě zašlete nejpozději do **15. 2. 2013** na adresu: VŘ EZRA, Židovská obec v Praze – sekretariát, Maiselova 18, Praha 1, 110 00.

VÝBĚROVÉ ŘÍZENÍ NADACE ŽOP

■ Správní rada Nadace Židovské obce v Praze vyhlašuje výběrové řízení na nadační příspěvky pro rok 2013. Témata: obnova a ochrana židovských movitých i nemovitých památek; podpora činností židovských organizací a spolků; rozvoj ži-

VÝZVY ZPRÁVY INZERCE

Divadlo Feigele. Foto Petr Kovanic.

dovských tradic; vzájemné poznávání židovských komunit a okolního světa a odstraňování předsudků. Žádosti o nadační příspěvek musí být podány na předepsaných formulářích Nadace Židovské obce v Praze.

Termíny uzávěrek jsou stanoveny na **28. 2. 2013** a **30. 6. 2013**. Bližší informace a formuláře jsou k dispozici na e-mailové adrese: nadacezovp@volny.cz, nebo u Jany Kosákové, telefon: 222 311 570. *jk*

WIZO

■ Milé členky, naše únorová schůze se koná dne **20. února** od 15.00 v Maiselově ulici. Výbor se sejde **13. února** od 15.00 v Jáchymově ulici. Těšíme se na vás *ek*

SDRUŽENÍ ŽIDOVSKÝCH ODBOJÁŘŮ A VOJÁKŮ V PRAZE

■ SŽOV zve srdečně své členy a další zájemce na členskou schůzi ve velké zasedací síni radnice ŽOP Maiselova 18, která se koná ve čtvrtek **14. února** v 10.00. Referát přednese bývalý člen vlády Ing. Jaromír Schling. *jp*

SOUTĚŽ PAMÁTNÍK TEREZÍN

■ Památník Terezín vyhláší na rok 2013 XIX. ročník literární a XVII. ročník výtvarné soutěže pod společným tématem „Proč v ghettu múzy nemlčely?“.

Židovské děti si i v tíživých životních podmínkách ghetta a koncentračních táborů dokázaly hrát a zpívat písničky, které jim dodávaly chuť do života. Symbolem tohoto jejich pozitivního vzdoru se stala dětská opera Hanse Krásy s názvem *Brundibár*. Co byste v podobné tíživé situaci udělali vy? Napsali básničku, povídku, hudební skladbu, nakreslili či namalovali obrázek? Zamyslete se nad výše uvedenými otázkami a vytvořte výtvarné či literární práce. Při zpracování vám ponecháváme možnost volby jakékoli umělecké formy a techniky.

Kategorie výtvarné soutěže: žáci 1.–5. ročníků ZŠ; žáci 6.–9. ročníků ZŠ a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií; studenti gymnázií, SŠ a SOU. Kategorie literární soutěže: žáci 6.–9. ročníků ZŠ a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií; studenti čtyřletých gymnázií a 5.–8. ročníků víceletých gymnázií, SŠ a SOU.

Práce musí být předány nebo odeslány na níže uvedenou kontaktní adresu nejpozději do **20. dubna 2013**. Výherce čekají peněžní odměny (ze sponzorského daru Hany Greenfieldové a Tereziánské iniciativy). Bližší informace o podmínkách soutěže získáte na: Muzeum ghetta – vzdělávací oddělení, Mgr. Pavel Straka, Památník Terezín 411 55 Terezín; tel.: 416 782 576, e-mail: straka@pamatnik-terezin.cz. *ps*

VÝZVA: DĚJINY MAKABI NA SLOVENSKU

■ Vážení čtenáři, na Slovensku jsme se rozhodli zpracovat dějiny Makabi z období 1918–1938. Dovolujeme si vás poprosit o pomoc při získávání fotodokumentace. Jedná se o fotografie z tělocvičných a sportovních soutěží, I. a II. sletu Makabi, svazového mistrovství Makabi a I. a II. makabiády, jak letní tak i zimní. Hledáme i fotografie příbuzných funkcionářů Makabi anebo kontakty na ně. Konkrétně na Artura Herzoga, Richarda Pacovského, Pavla Hirsche – všichni se vystěhovali do Izraele. Richard Pacovský pocházel z Prahy a jeho syn Jozef Milo Pacovský zemřel v roce 1996. Pavel Hirsch, dlouholetý náčelník Makabi, byl zubním lékařem, žil v Brně a od roku 1938 v Izraeli, ale děti nemůžeme vypátrat. Artur Herzog byl dlouholetým předsedou Makabi. V roce 1938 odešel do Izraele, ale ani na jeho děti nemohu získat kontakt. Pátráme i po příbuzných olympionika Rudolfa Piowatého, který v roce 1948 odešel do Austrálie. Jeho syn Petr Piowatý odešel v roce 1947 do Brazílie. Za pomoc vám předem děkujeme. Kontakt: P. Bučka, bucka.peter@gmail.com.

VÝZVY

■ Je ti 10–15 let? Chceš poznat svoje kořeny, nové kamarády a pražské Staré Město? Zarezervuj si odpoledne **17. března!** Více informací na hana.sikova@gmail.com. Zn. Stejně skončíme v kavárně.

FEIGELE NA CESTÁCH

Dne 9. prosince hrálo divadlo Feigele na Chanuce v Liberci a Teplicích. Za hustého sněžení, ale s úsměvem na rtech a novým představením *O Mordechaji Maiselovi a tajemném pokladu* potěšili malí i velcí herci tamější židovské obce a moc si to všichni užili.

Vida Neuwirthová, vedoucí souboru

ŽNO BRATISLAVA

Vo **februári** blahoželáme: pani Eva Bihellerová – 65 rokov; pán Juraj Bock – 77 rokov; pani Zuzana Diamantová – 75 rokov; pán MUDr. Ladislav Ellinger – 55 rokov; pán Kornel Foldvári – 81 rokov; pani Irena Galanová – 85 rokov; pani Alica Gažíková – 85 rokov; pani Veronika Kosíková – 73 rokov; pán Ernest Neustadt – 97 rokov; pani PhDr. Zuzana Paliderová – 74 rokov; pán PhDr. Pavol Polák – 88 rokov; pani Agneta Schauerová – 65 rokov; pani Marta Szilárdová – 90 rokov; pani Judita Šándorová – 77 rokov; pani Magda Šeborová – 73 rokov; pani Magda Šimková – 85 rokov; pani Magda Šimková – 93 rokov; pani Dalma Špitzerová – 88 rokov; pani Anna Veselá – 99 rokov, a pán Doc. Jozef Weiser – 97 rokov.

Ad mea veesrim šana!

BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí slávia vo **februári** sviatok svojich narodenín a životné jubileá: pani Dagmar Hrnčiarová, nar. 2.2. – 61 rokov; pani Eva Wellwardová, nar. 19.2. – 65 rokov; pani Zuzana Gejdošová, nar. 19.2. – 52 rokov; pán Ján Uhlár, nar. 20.2. – 60 rokov, a pán Leopold Redlinger, nar. 22.2. – 72 rokov. Všetkým prajeme do ďalších rokov mnoho dobrého zdravia, veľa pohody a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **únoru** oslavujú narodeniny títo členové našej obce: pani Hana Fischer, nar. 17.2. – 64 let; pan Juraj Neufeld, nar. 1.2. – 76 let; pan Alois Plaček, nar. 18.2. – 75 let; pan Petr Urban, nar. 9.2. – 53 let, a pani Milada Winklerová, nar. 1.2. – 63 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **únoru** oslavujú narodeniny títo naši členové: pan Ing. František Comorek, nar. 10.2. – 53 let; pani Valerie Meiselová, nar. 12.2. – 86 let; pani Michaela Martinková, nar. 12.2. – 32 let; pani Alžběta Lauferová, nar. 19.2. – 90 let; pan Oded Pelzmann, nar. 19.2. – 66 let; pan Ing. Vít Šprta, nar. 24.2. – 53 let; pan Mgr. Michal Spevák, nar. 26.2. – 56 let; pani Petra Mohylová, nar. 29.2. – 34 let, a pan Petr Malina, nar. 7.2. – 70 let.

Ad mea veesrim šana!

KARLOVY VARY

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Alena Závorová, nar. 2.2. – 50 let; pani Klára Gerendášová, nar. 4.2. – 92 let; pan Luděk Blann, nar. 13.2. – 82 let; pan Karel Freund, nar. 16.2. – 88 let, a pani Eliška Homolková, nar. 21.2. – 87 let.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

Blahoželáme **februárovým** oslávencom: pani Priska Hollyová, nar. 25.2. – 97 rokov; pani Valéria Halperová, nar. 11.2. – 93 rokov; pán Mikuláš Šimon, nar. 8.2. – 75 rokov; pani Eva Ruszová, nar. 22.2. – 73 rokov; pán Tomáš Borový, nar. 20.2. – 67 rokov; pani Ing. Viera Veselová, nar. 8.2. – 66 rokov; pani Eva Pavljuková, nar. 8.2. – 66 rokov; pani MUDr. Mária Rzouňková, nar. 14.2. – 66 rokov; pán Ing. Daniel Riemer, nar. 1.2. – 65 rokov; pán Ing. Pavol Skalický, nar. 2.2. – 64 rokov; pani Anna Burgerová, nar. 6.2. – 64 rokov; pán MUDr. Ladislav Burger, nar. 26.2. – 64 rokov; pán Ondrej Klima, nar. 3.2. – 64 rokov, a pán Ing. Peter Kolár, nar. 11.2. – 62 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **únoru** oslaví narodeniny pani Petra Špačková, nar. 2.2. – 32 let, a pan Jiří Červený, nar. 20.2. – 85 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **únoru** oslaví životní jubilea: pani MUDr. Ruth Potěšilová, nar. 3.2. – 80 let, a slečna Kristýna Neumannová, nar. 5.2. – 8 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

Blahopřejeme k narodeninám: pan Petr Bachrach, nar. 5.2. – 84 let; pani Helena Esterkesová, nar. 14.2. – 87 let; pan Jindřich Goba, nar. 14.2. – 79 let; pani Nora Macurová, nar. 22.2. – 69 let, a pani Mgr. Hana Poláčková, nar. 1.1. – 56 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Iveta Čechová, nar. 8.2. – 45 let; pan Ing. Zdeněk Roubíček, nar. 12.2. – 61 let; slečna Ester Žáčková, nar. 14.2. – 9 let; David Žáček, nar. 14.2. – 8 let; pani RNDr. Ruth Hálová, nar. 26.2. – 87 let, a pani Eva Václavíková, nar. 27.2. – 80 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **únoru** oslavujú narodeniny: pan Alexander Beer, nar. 7.2. – 96 let; pan Eduard Belas, nar. 8.2. – 93 let; pani Věra Jílková, nar. 1.2. – 91 let; pani Marta Kottová, nar. 24.2. – 84 let; pan Alexej Kusák nar. 17.2. – 84 let; pani Věra Milcherová, nar. 15.2. – 89 let; pani Alena Smolíková, nar. 9.2. – 75 let; pani Sylva Součková, nar. 22.2. – 83 let; pani Soňa Stejskalová, nar. 3.2. – 88 let; pan Pavel Stránský, nar. 20.2. – 92 let; pani Emma Šternová, nar. 10.2. – 90 let, a pani Helena Valíková, nar. 5.2. – 83 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

S hlubokým zármutkom oznamujeme:

Dne 19. 12. 2012 zemřela pani Rút Goetzová ve věku 89 let. Se zesnulou jsme se rozloučili 21. 12. na Novém židovském hřbitově.

Dne 28. 12. zemřela pani Marta Choděrová ve věku 88 let.

Dne 30. 12. zemřel pan Pavel Polák ve věku 83 let. Se zesnulým jsme se rozloučili 2. 1. 2013 v obřadní síni NŽH.

Dne 8. 1. 2013 zemřela pani plk. Gréta Koutná, roz. Kohnová, ve věku 91 let. Se zesnulou jsme se rozloučili 17. 1. v obřadní síni NŽH.

Zichronam livracha.

ŽNO PREŠOV

Vo **februári** sa dožili jubilej títo členovia ŽNO Prešov: pán MUDr. Juraj Fabián, nar. 4.2. – 87 rokov; pani Heda Šiovičová, nar. 16.2. – 82 rokov; pán RNDr. Anatolij Goldenberg, nar. 24.2. – 66 rokov; pani Ing. Bianka Horváthová, nar. 6.2. – 66 rokov, a pani Erika Tomková, nar. 13.2. – 63 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

Vo **februári** slávia narodeniny: pani MUDr. Iveta Kyselová, nar. 17.2. – 57 rokov; pán MVDr. Vojtech Róth, nar. 17.2. – 73 rokov; pán Tomáš Friedman, nar. 17.2. – 66 rokov; pani Klára Barancová, nar. 21.2. – 58 rokov, a pán Ing. Štefan Szabó, nar. 27.2. – 62 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **únoru** oslaví narodeniny: pan Michael Lichtenstein, nar. 23.2. – 62 let, a pani Ivana Mertlová, nar. 12.2. – 21 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **únoru** oslaví narodeniny pani Věra Novotná, pani Jana Krauzová, pani Mgr. Zdeňka Matičková, pani Hana Kumperová a pan Mgr. Pavel Ťupek.

Ad mea veesrim šana!

JEMENCI DO IZRAELE

Podle Židovského informačního servisu (www.ztis.cz) odletěla v lednu šestičlenná skupina jemenských Židů katarským letem do Tel Avivu. Izrael má prý v úmyslu brzy do země přepravit i další jemenské Židy. Podle agentury Fars se na tomto úsilí podílejí izraelské vládní úřady, členové parlamentu a veřejné instituce. Do celé akce má být údajně zapojena i ultraortodoxní strana Šas. Před založením Státu Izrael v roce 1948 čítala jemenská komunita na 60 000 Židů, po založení státu do Izraele imigrovalo zhruba 50 000 z nich. V současné politické situaci jsou jemenští Židé stále více vystaveni pronásledování a ohrožení.

VÍDEŇSKÁ FILHARMONIE A NACISTÉ

Podle Židovské telegrafické agentury (www.jta.org) se Vídeňská filharmonie začala zabývat údajnou sympatií k nacistům, z níž ji obvinil historik a člen parlamentu za rakouské Zelené Harald Walsler. Hráči se proto rozhodli požádat tři historiky o přezkoumání minulosti. Fritz Trümpi, Oliver Rathkolb a Bernadette Mayrhoferová probádají „zpolitizování“ vídeňské filharmonie v letech 1938–1945, její vztah k nacismu a osud židovských hudebníků. Závěrečná zpráva by měla být zveřejněna v březnu. Podle dostupných zpráv bylo šest židovských hráčů filharmonie zavražděno nacisty v Rakousku a jedenáct deportováno do koncentračních táborů.

NEJMĚLŠÍ ZE SCHINDLEROVA SEZNAMU

V lednu zemřel v Kalifornii ve věku 83 let Leon Leyson, nejmladší z 1100 Židů, které za války zachránil německý obchodník Oskar Schindler. Když pracoval v Schindlerově továrně, bylo mu třináct a u stroje musel stát na bedně. Z hladu byl velmi zesláblý, a Schindler mu proto uvolnil dvojnásobné porce. Na svůj seznam zařadil i Leysonovu matku a sourozence.

TREST PRO BISKUPA

Soud v Řezně vynesl v lednu rozsudek nad britským ultrakonzervativním biskupem Richardem Williamsonem. V interview pro švédskou televizi, vedeném v roce 2008 poblíž Řezna, biskup prohlásil, že nevěří, že Židé byli za války vražděni v plynových komorách. Popírání holokaustu je v Německu trestné a biskup byl odsouzen v nepřítomnosti k pokutě 1800 eur.

Williamson byl roku 1988 vysvěcen bez papežského svolení a poté ho Jan Pavel II. exkomunikoval. Rozhodnutí Svätý stolec roku 2009 zrušil, ale nařídil, že se biskup musí omluvit za své výroky o holokaustu.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Kresba Mark Podwal.

ZEMŘELA RITA LEVIOVÁ-MONTALCINIOVÁ

Ve věku 103 let zemřela v prosinci 2012 neuroložka doktorka Rita Leviová-Montalciniová, nositelka Nobelovy ceny za medicínu. Narodila se roku 1909 v Turíně, její otec Adamo Levi byl inženýr, matka malířka, oba pocházeli ze starých italských židovských rodin. Vystudovala medicínu a roku 1938 se v malé domácí laboratoři pustila do výzkumu kuřecích embryí. Válku přežila rodina na venkově a ve Florencii; po jejím skončení dr. Leviová odjela na stáž na Univerzitu ve Washingtonu. V USA se etablovala a získala profesuru. Na Washingtonské univerzitě objevila faktor nervového růstu, první látku známou jako regulátor růstu buněk. Spolu s biochemikem Stanleym Cohenem za svůj objev obdržela v roce 1986 Nobelovu cenu za medicínu.

Po návratu do Itálie se stala ředitelkou laboratoře buněčné biologie v Národní radě vědeckého výzkumu v Římě, byla jmenována též doživotní senátorkou (její smrt oznámil římský starosta). Je autorkou desítek odborných prací a autobiografie *Chvála nedokonalosti* z roku 1988. Byla prý velmi oblíbená a často hovořila na veřejnosti.

Roku 2009 prohlásila: „Je mi sto, ale díky cviku mi to myslí lépe než ve dvaceti.“

RABINOVIC MÁ NÁMĚSTÍ

Vlastník židovského mezinárodního televizního kanálu JN1, ukrajinský obchodník Vadim Rabinovič, předseda Ukrajinského židovského parlamentu a vlastník fotbalového klubu Arzenál Kyjev, je v poslední době často středem pozornosti. Tento ukrajinský oligarcha rozhořčil na jaře obyvatele Jeruzaléma, neboť po něm bylo nazváno náměstí ve Starém Městě, což je v rozporu s židovskou tradicí pojmenovávat místa jen po zemřelých lidech. Oligarcha nicméně dotoval znovupostavení synagogy Churva z roku 1869, již zbořily jordánské jednotky v době války o nezávislost, a na „svě“ náměstí dal umístit zlatou repliku chrámové menory (věnoval na ni 3 miliony dolarů).

VÝROČÍ BRIANA EPSTEINA

V lednu si fanoušci legendárních Beatles připomněli, že uplynulo padesát let od chvíle, kdy se vedení skupiny ujal liverpolský obchodník Brian Epstein. Sehrál pak zásadní roli nejen v obchodních záležitostech hudebníků, ale také v tom, jak se světu představovali, na jejich civilní a uvolněné imagi. Epstein (1934–1967) pocházel z židovské rodiny s ruskými kořeny, jeho otec vlastnil firmu na nábytek a na hudební nástroje. Krátce studoval herctví v Londýně, poté založil vlastní podnik s deskami, jenž se na severu Anglie rozrostl do obchodního řetězce. Když Beatles podepisovali s Epsteinem smlouvu, nebylo jim ještě 21 a potřebovali k takovému kroku rodičovský souhlas. McCartneyho otec si prý nad faktem, že jeho syn bude mít židovského manažera, zoufal a nadšena nebyla ani Lennonova teta. **am**

רוש חודש ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 242 487 330, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Tomáš Pěkný, Alice Marxová (šéfredaktorka). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta, s. p., Politických vězňů 909/4, 225 99 Praha 1, zpracovatelské středisko Postservis Praha, Poděbradská 312/39, 190 00 Praha 9. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 2. 2013.

Cena 20 Kč (0,90 €)